

ગોરક્ષા પાત્ર

ગોરક્ષા + સત્યાગ્રહ + ભ્રષ્ટાચાર નિર્મૂલન આંદોલન = સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિનું માસિક મુખપત્ર

અંક - ૩૧

૧ ઓગસ્ટ ૨૦૧૭

પાના-૧૬

લવાજમ વાર્ષિક-રૂ.૧૦૦/-

રાજવાણી

પ્રશ્ન: જીવે કેમ વર્તવું?

સમાધાન: સત્સંગને યોગે આત્માનું શુદ્ધપણુ પ્રાપ્ત થાય તેમ વર્તવું. પણ સત્સંગનો યોગ નથી મળતો. જીવે યોગ્ય થવા માટે હિંસા કરવી નહીં; સત્ય બોલવું, અદત લેવું નહીં; ભ્રમ્યર્ય પાળવું; પરિગ્રહની મર્યાદા કરવી; રાત્રિભોજન કરવું નહીં એ આદિ સદાચરણ શુદ્ધ અંતકરણ કરવાનું જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે. જ્ઞાનીઓએ તપ આદિ જે ક્રિયા આત્માને અહંકાર રહિત પણે કરવા કહી છે, તે પરમજ્ઞાની પોતે પણ જગતના ઉપકાર અર્થે નિશ્ચય કરી સેવે છે.

સૂત્રો, ચૌદપૂર્વનું જ્ઞાન, મુનિપણું, શ્રાવકપણું, હજારો જાતના સદાચરણ તપશ્ચર્યા આદિ જે જે સાધનો, જે જે પુરુષાર્થ કહ્યા છે, તે એક આત્માને ઓળખવા માટે શોધી કાઢવા માટે કહ્યા છે. તે પ્રયત્ન જો આત્માને ઓળખતા, શોધી કાઢવા અને આત્માને અર્થે થાય તો સફળ છે, નહીં તો નિષ્ફળ છે. જો કે તેથી બાહ્યફળ થાય, પણ ચારગતિનો છેદ થાય નહીં. જીવને સત્પુરુષનો જોગ થાય, અને લક્ષ થાય, તો તે સહેજે યોગ્ય જીવ થાય, અને પછી સદગુરુની આસ્થા હોય તો સમકિત (આત્મજ્ઞાન) થાય.

- (૧) શમ-ક્રોધાદિ પાતળા પાડવા તે
- (૨) સંવેગ-મોક્ષ માર્ગ સિવાય બીજી કોઈ ઈચ્છા નહીં તે
- (૩) નિર્વેદ-સંસારથી થાકી જવું, અટકી જવું તે
- (૪) આસ્થા-સાચાગુરુની, સદગુરુની આસ્થા થવી તે
- (૫) અનુકંપા-સર્વ પ્રાણી પર સમભાવ રાખવો તે, નિર્વેર બુદ્ધિ રાખવી તે.

આ ગુણો સમકિતી જીવમાં સહેજે હોય. પ્રથમ સાચા પુરુષનું ઓળખાણ થાય તો પછી બીજા ચાર ગુણો આવે, વિવેક, વૈરાગ્યાદિ સદગુણ પ્રાપ્ત થયા પછી જીવ યોગ્ય મુમુક્ષુ કહેવાય.

નય આત્માને સમજવાને અર્થે કહ્યા છે, પણ જીવો તો નયવાદમાં ગુંચવાઈ જાય છે. આત્મા સમજાવવા જતા નયમાં ગુંચવાઈ જવાથી તે પ્રયોગ અવળો પડ્યો.

સદગુરુ વિના માર્ગ નથી; એમ મોટા પુરુષોએ કહ્યું છે. આ ઉપદેશ વગર કારણો નથી કર્યા. સમકિતી એટલે મિથ્યાત્વ મુક્ત, કેવળજ્ઞાની એટલે ચારિત્રાવરણથી સંપૂર્ણ પણે મુક્ત અને સિદ્ધ એટલે દેહાદિથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત.

પ્રશ્ન: કર્મ ઓછા કેમ થાય ?

ઉત્તર: ક્રોધ ન કરે, માન ન કરે, માયા ન કરે, લોભ ન કરે, તેથી કર્મ ઓછા થાય બાહ્યક્રિયા કરીશ ત્યારે મનુષ્યપણું મળશે અને કોઈ દિવસ સાચા પુરુષનો જોગ મળશે.

પ્રશ્ન: વ્રત નિયમ કરવા કે નહિ ?

ઉત્તર: વ્રત નિયમ કરવાના છે. તેની સાથે કંકાસ, છોકરા છૈયા અને ઘરમાં મારાપણું કરવું નહીં. ઊંચી દશાએ જવા માટે વ્રત નિયમ કરવા.

તપ વગેરે કરવા તે કંઈ મહાભારત વાત નથી, માટે તપ કરનારે અહંકાર કરવો નહીં. તપ એ નાનામાં નાનો ભાગ છે. કષાય ઘટે તેને તપ કહ્યું છે. લૌકિક દ્રષ્ટિ ભૂલી જવી. લોકો તે જે કુળમાં જન્મે છે તે કુળના ધર્મને માને છે ને ત્યાં જાય છે. તે તો નામ માત્ર ધર્મ કહેવાય. પણ મુમુક્ષુ એ તેમ કરવું નહીં.

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, “ઉપદેશ છાયા માંથી”

કોઈએ ગાંધીજીને પ્રશ્ન પૂછ્યો: ‘તમને વધારેમાં વધારે ચિંતાજનક અને દુઃખદ કઈ વસ્તુ લાગે છે?’

‘ભારતભરના ભણેલા લોકોની ‘હાર્ટનેસ ઓફ હાર્ટ’, બાપુજીએ જવાબ વાળ્યો. ‘અંગ્રેજી કેળવણીની અસરને લીધે તેઓનાં હૃદય પાષાણ જેવાં બની ગયાં છે.’

- કાકા કાલેલકર, સૌ. પ્રબુદ્ધ જીવન

ગાંધીજીના અંતિમ દિવસો

જીવનના અંતિમ દિવસોમાં ગાંધીજીની આ હાલત હતી. હિંદુસ્તાનમાં રામરાજ્ય સ્થાપવાની એમની મહેચ્છા હતી. સત્ય અને અહિંસાના શાશ્વત મૂલ્યોના પાયા પર એક સુખી, સમૃદ્ધ અને સંસ્કારી રાષ્ટ્ર રચવાનું એમનું સ્વપ્ન હતું. પરંતુ એ વખતની પરિસ્થિતિએ એમની મહેચ્છાને, એમના સ્વપ્નને રોળીટોળી નાખ્યા. એમનો મોહભંગ થઈ ગયો, તેઓ નિર્ભ્રમિત થઈ ગયા. આવડી મોટી અંગ્રેજ સલ્તનતને અહિંસા અને સત્યાગ્રહ વડે ઝુકાવી શકાય, પણ પોતાના દેશબાંધવોને જીતી ન શકાયા. એમાં પ્રજાનો દોષ જોવાને બદલે, આત્મનિરીક્ષણ કરી, તેઓ પોતાની અધૂરપનો દોષ નિહાળે છે. એમના આત્મમંથનમાંથી જે નવનીત નીપજ્યું તે જોઈએ:

हमारी अहिंसा नामर्द की अहिंसा थी। अब ३२ वर्ष के बाद मेरी आंखे खुली हैं। मैं देखता हूँ कि अब तक जो चलती थी वह अहिंसा नहीं थी, बल्कि मंद-विरोध था। मंद-विरोध वह करता है कि जिसके हाथ में हथियार नहीं होता। हम लाचारी से अहिंसक बने हुए थे, मगर हमारे दिलों में तो हिंसा भरी हुई थी। अब जब अंग्रेज यहाँ से हट रहे हैं तो उस हिंसा को आपस में लड कर खर्च कर रहे हैं। ...मैंने तो ऐसी गलती की कि अबतक जो चीज चलती रही उसे अहिंसा समझता रहा। जब ईश्वरने किसी से काम लेना होता है तो वह उसको मूर्ख बना देता है। मैं अभी तक अंधा बना रहा। हमारे दिलों में हिंसा भरी हुई थी, उसका आज यह नतीजा है कि हम आपस में लडे भी बहुत वहशियाना तौरसे।

હિંદુસ્તાનની પ્રજાને જતાં જતાં તેઓ કહેતા ગયા કે, મેં કબૂલ કરતા હૂં કે મેં આપકો સચ્ચી અહિંસા નહીં સીખા સકા।

કેટલી પીડા, કેટલા દુઃખ સાથે આ શબ્દો બોલાયા હશે? મહાવીર અને બુદ્ધ જેવા અહિંસાના પુરસ્કર્તાઓના ફરજંદરૂપ આ દેશના નાગરિકોને એક સવાલ પૂછવાનું મન થાય છે કે દેશમાં જે કાંઈ થયું અને જે કાંઈ થઈ રહ્યું છે, એમાં એ ધર્માત્માઓના સત્, એ મહાત્માના તપ કે પછી આપણા વ્રત-શું ઓછું પડ્યું?

- ડૉ. નરેશ વેદ, સૌ. પ્રબુદ્ધ જીવન.

સત્પુરુષોનું યોગબળ જગતનું કલ્યાણ કરો...

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

વિનોબા વાણી

મનુષ્યરૂપી પંખીની બે પાંખ છે. (૧) આત્મજ્ઞાન અને (૨) વિજ્ઞાન. આ બે પાંખે ચડી પંખી વિહાર કરે છે. એમાંથી એક પાંખ તૂટે તો એનું ઊડવાનું બંધ. તેથી બંને પાંખની મદદથી મનુષ્યનો વિહાર ચાલે છે. એને બંનેની જરૂરત છે.

આ બંને અંગો વચ્ચે સમત્વ જાળવીને વિકાસ કરવાથી એને સમાધાન થાય છે, પણ જો તે ગમે તે એક તરફ ઝૂકે તો એને અસમાધાનનો અનુભવ થાય છે.

આજે દુનિયામાં અસમાધાન વરતાય છે, કારણ કે બંને પાંખોનો વિકાસ કર્યા વગર જીવનની સમતુલા જળવાતી નથી.

સામાજિક રીતે જોઈએ તો પણ બંને ભાગો સમતોલ રાખવાથી જ સમાજમાં સમાધાન સ્થાપિત થઈ શકે છે. આપણા શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ - બધાનું સમાધાન થવું જોઈએ.

માણસે સુખનો પથારો તો કર્યો પણ અંતઃસમાધાન મેળવવાની દ્રષ્ટી અને ફુરસદ આજે એને નથી. તેથી એનો વિકાસ આજે એકાંગી બની રહ્યો છે. વિકૃત વિકાસ થાય ત્યાં સુખ નથી હોતું, ત્યાં લડાઈઓ જ થવાની.

- સૌ. ભૂમીપુત્ર

આ અંકમાં	પાના નં.
રાજવાણી	૧
ગાંધીજીના અંતિમ દિવસો	ડૉ. નરેશ વેદ ૨
વિનોબાવાણી	સૌ.ભૂમિપુત્ર ૨
તંત્રીલેખ ...આ છે વિશ્વશાંતિનું સ્પષ્ટ ચિત્ર	૩
દિવાલની આ પાર-પેલી પાર	મોનાલી ધનજી ગાલા ૬
શ્રીજીને બદલે ૩જી-૪જીના હેવા	પ્રણવ પંડ્યા ૭
આપણે ગાય પાળશુ કે ભેંસ ?	હીરજી ભીંગરાડિયા ૮
જસ્ટ એ મિનિટ...	રાજુ અંધારિયા ૯
ઋણાનુંબધ...	૯
ઓટોફગી	ડૉ. બોરોલે, પુના ૧૦
ફિનલેન્ડ ...	અશ્વિનભાઈ પટેલ ૧૧
ચાર્તુમાસનો સાચો અર્થ...	રોહિત શાહ ૧૨
ત્યારે તું ક્યાં હતો...	કૃષ્ણકાંત ઉનડકટ ૧૩
જાપાનની નારીનો રાષ્ટ્રપ્રેમ	સૌ.અખંડ આનંદ ૧૩
જેલમાં જળમંદીર, વર્સોવાના દરિયા કિનારાની સફાઈ	૧૪
કવિતા, વાંચકોના પત્રો, લવાજમ મળેલ છે.	૧૫
ચમત્કાર તો તમે પણ કરી શકો છો	૧૬

તંત્રી સ્થાનેથી...

“આ છે વિશ્વશાંતિનું સ્પષ્ટ ચિત્ર”

સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિ અને વિશ્વશાંતિ આ બંને શબ્દ ભિન્ન લાગે છે પણ બંને એક જ છે.

સાચી ક્રાંતિ કે સાચી શાંતિ બંને માટે સત્ય-અહિંસા જ સાધન છે. સાધન અને સાધ્ય બંને શુદ્ધ જોઈશે. એમાં બાંધછોડ કરવાથી જે શાંતિ કે ક્રાંતિ થશે તે ભ્રાંતિ દાયક ક્રાંતિ હશે. શુદ્ધ અહિંસાથીજ કાર્ય સિધ્ધ થઈ શકશે હિંસા અહિંસાની ભેળસેળ વાળી ક્રાંતિનું પરિણામ આપણે જોયું.

આપણું લક્ષ્ય છે સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિ. ગોરક્ષા પાત્રનું લક્ષ્ય આ છે. વિશ્વશાંતિની શોધ માટે આત્મજ્ઞાનના પાયા સાથે સાધના મક્કમ રીતે ભલે ધીમી ગતિ એ પણ લક્ષ્મી દિશામાં જ ચાલી રહી છે અને હજી ચાલુ છે.

સાધન બે મળ્યા સહકાર-સ્વચ્છતા યજ્ઞ અને અસહકાર-સ્વદેશીનો જ આગ્રહ. આ બંને સાધનમાં એક પણ પૈસાની જરૂર નથી. માત્ર આપણો સંકલ્પ અને નિર્ણય હોય એટલું જ પુરતું છે. લાગે કામ અતિ કઠીન-મુશ્કેલ છે. પણ આનાથી સહેલું પણ કોઈ કામ નથી.

ભારતની આ વિશેષતા છે, અહિં એ બીજો પડેલા છે કે જો સાચી દોરવણી મળે તો પ્રજા ત્યાગ-બલિદાન અને તન-મનથી સહકાર આપે છે.

આ દેશમાં જે પણ કાર્ય કરવું હશે તે ધર્મને પાયામાં રાખીને જ કરવું પડશે. ધર્મના પ્રેરક તો સાધુ સંતો સન્યાસીઓ જ છે. જુલાઈના અંકમાં આક્રાંતિના મૂળ પ્રેરક સાધુ સંતો જ હશે એમ લખાયું. આ પછી આ વિચારને પ્રેરકબળ મળે એમ ખજાનો અમને હાથ લાગી ગયો.

૧૯૬૧માં મુનિશ્રી સંતબાલજીનું ચાર્તુમાસ માટુંગા-મુંબઈમાં હતું. આ ચાર્તુમાસમાં સાધુ-સાધ્વી શિબિર આયોજન થયેલ. ૨૦/૨૨ દિવસમાં ધારે તો પુરું થઈ શકે તે કાર્ય ચાર મહિના અઠવાડિયાના પાંચ દિવસ બુધ-રવિ છોડીને આ શિબિર ચાલી. બે વર્ષ તો એની પૂર્વ તૈયારીમાં લીધેલ એ માટેનું સાહિત્ય વિ. છપાવી બધા જ ધર્મના સાધુ-સંતોને મોકલવામાં આવેલું. અનેક રીતે વિશદ રીતે દરેક પ્રશ્નોની છણાવટ આ શિબિરમાં થઈ છે.

આ બધાના નિયોડ રૂપે “ધર્માનુબંધી વિશ્વદર્શન” ના નામે દસ ભાગમાં પુસ્તકો પ્રગટ થયા છે. અદભૂત આ પ્રયાસ હતો. પણ ત્યારે હજી સંપ્રદાયની પકડમાંથી સાધુઓ મુક્ત નહોતા થઈ શક્યા એટલે કેટલાકે સહમતિ આપેલ પણ કોઈને કોઈ બહાને છેલ્લે હાજર ન રહ્યા. માત્ર દંડી સન્યાસી ગોપાલાશ્રમ સ્વામી અને ગોસ્વામી જીવણગરજી સ્વામી અને મુનિશ્રી નેમિચંદ્રજી અને પંદર

સાધકો સાથે આ શિબિર થઈ. સભામાં અન્યને હાજર રહેવાની છુટ હતી. એટલે શિબિરમાં સારી સંખ્યામાં હાજરી રહેતી.

સાધુને વળી શું શીખવાનું હોય? એવી માન્યતા પણ એને પણ શીખવાની જરૂર છે એ આ શીબિરમાં બધાને જાણવામાં મળ્યું. આજે જે વિશ્વશાંતિ અહિંસક ક્રાંતિની વાતો કરી રહ્યા છીએ તે કેમ આજે પણ શક્ય છે તે આ પુસ્તકોમાં સહજ રીતે પ્રાપ્ય છે. શિબિર આયોજનની પશ્ચાદ ભૂમિકામાં મુનિશ્રી સંતબાલજી લખે છે.

“ભારત હજારો વર્ષોથી સાધુ સંતોનું પૂજક તેમજ તેમને પગલે ચાલનારું રાષ્ટ્ર રહ્યું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિને સુરક્ષિત રાખવામાં સાધુ સન્યાસીઓએ પોતાનો મહત્વનો ફાળો આપ્યો છે ભારત પાસે જગતમાં અજોડ કહી શકાય એવી કોઈ દોલત હોય તો તે ભારતીય સમાજ રચના છે; અને એ સમાજ રચનાનો કોઈ મુખ્ય સ્તંભ હોય તો તે ભારતની સન્યાસી સંસ્થા છે. આથી જ ભારતીય સંસ્કૃતિમાં તેમજ ભારતીયજન જીવનમાં સન્યાસી તત્વ તાણાવાણાની જેમ વણાઈ ગયું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિનો ઘડવૈયો, ભારતીય સમાજ જીવનનાં સામાજિક, આર્થિક, ધાર્મિક, રાજનૈતિક, સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક, આધ્યાત્મિક, નૈતિક વગેરે બધા ક્ષેત્રોમાં ધાર્મિક પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન આપનારો, તેમજ ચોકી કરનારો સાધુ સન્યાસી વર્ગ રહ્યો છે. પ્રાચીનકાળથી સમાજથી નિર્લેપ રહીને, નિસ્પૃહભાવે સમાજમાં ઊભી થનારી વિકૃતિઓ, ગૂંચો, સમસ્યાઓ, પ્રશ્નો અને અનિષ્ટોનો સાચો ઉકેલ લાવવા માટે સાધુ વર્ગ પુરુષાર્થ કરતો આવ્યો છે.

મુદ્દ ગાંધીજી જેવી વિશ્વવંદ્ય વિભુતિ સાધુ સન્યાસી પુરુષ કે સ્ત્રીને જોઈ નમી જતા હતા. એ નમન પાછળ ભારતના એ મહાન પ્રતિનિધિને દુનિયાના ભાવિને ઉજ્જવળ બનાવનારી આશા એક માત્ર સાધુ સન્યાસી વર્ગ પરત્વે હતી.

મોટા ભાગનો સાધુ વર્ગ ધોરનિદ્રામાં પડ્યો છે. જેને લીધે જગત વિનાશોન્મુખ, પતનોન્મુખ થઈ રહ્યું છે, વિશ્વની બધી વ્યવસ્થાઓ બગડી રહી છે, સમાજ રચના ધર્મ પ્રધાનનો બદલે અર્થ-કામ પ્રધાન થઈ રહી છે. ચારે બાજુ ચારિત્ર હીનતા, વિલાસિતા, અન્યાય, અનીતિ, શોષણ, સંગ્રહખોરી, ભ્રષ્ટાચાર, કુરતા, સ્વાર્થ અને મોહનું રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું છે એને લીધે તેજસ્વી સાચા સાધુ સાધ્વીઓ પ્રતિ પણ જનતાની શ્રદ્ધા ડગી રહી છે; જે સમાજ, રાષ્ટ્ર અને વિશ્વને માટે વિચારણીય વસ્તુ બની ગઈ છે.

સાધુ સંસ્થાની જરૂર તો દરેક યુગે રહી છે અને રહેવાની છે. જગતનો આજે જેટલો વિકાસ થયો છે, તેમાં સાધુ સાધ્વીઓનો મોટો ફાળો છે, કારણ કે આ જગત વિનિમયને આધારે એટલે કે પરસ્પર સહયોગ-લેવડ-દેવડને આધારે ટકે છે અને સાધુતાને આધારે વિકાસ કે પ્રગતિ કરે છે. સત્ય અને અહિંસાને માર્ગે જો વિશ્વશાંતિ લાવવી હોય તો તે બાબત ભારતની સાધુ સંસ્થાના સભ્ય સિવાય બીજું કોણ લાવી શકશે? દેશ અને દુનિયામાં અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપી ધર્મની વ્યાસપીઠ આજે જરૂરી હોય તો સાધુ સંસ્થા સિવાય એવી અહિંસક ક્રાંતિની આગેવાની વિભૂતિ તરીકે બીજી કોઈ સંસ્થાના સભ્યો લઈ શકશે નહિ. તેથી જ આજે કોઈ પણ યુગ કરતાં વધુ જરૂર ક્રાંતિપ્રિય સાધુ સાધ્વી તથા સન્યાસી વર્ગની છે.

કેટલાક સાધુ-સાધ્વીઓ પોતાની આજની હાલતથી કંટાળી ગયા હોય છે પણ ઉપર ઉઠવા માટે પ્રયાસ કરવામાં ગભરાતા હોય છે. તેમને નીચે ઉતારવામાં ગૃહસ્થભાઈ બહેનોનો ફાળો પણ ઓછો નથી. જેમ લાંચિયા અમલદારો બનાવવામાં લોકોનોય ફાળો છે જ. એક બાજુ શ્રદ્ધાળુ વર્ગનો છેડો છે અને બીજી બાજુ એવો છેડો છે જે સાધુ વર્ગને તદ્દન ચાહતો નથી. એટલે જ મુનિશ્રી સંતબાલજી કહે છે કે, સાધુ સંસ્થાને આને આ હાલતમાં જોઈએ, તો તે પણ બરાબર નથી. તેમજ ન જોઈએ તે પણ બરાબર નથી. એને યોગ્ય અને યથાર્થ હાલતમાં મૂકવી પડશે. જે સંસ્થાએ હજારો વર્ષથી જનતાની સેવા બજાવી છે. અને જેની આજે જગતને અનિવાર્ય જરૂર છે તો તેને તોડવાનો વિચાર આમેય નકામો જવાનો છે. તો સાંધવાનો પ્રયત્ન કરવો એ જ સાચો માર્ગ છે. થોડા પણ સાધુઓ વ્યાપક કાર્ય કરશે એટલે વધુ પ્રકાશ થતા અંધકાર આપોઆપ ઓછો થશે. સાધુઓમાં ઘણા તેજસ્વી રત્નો છે એટલે વ્યાપકતાનો પ્રચાર કરવા તેવા સાધુઓની સંકલના કરી આગળ ચાલ્યા જવું જેથી સારા સાધુઓ આગળ નબળા સ્વયં ઉઘાડા પડી જશે. આજે વિજ્ઞાને જગતને સ્થૂળ રીતે તદ્દન નજીક લાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, પણ વિશ્વને દિલથી નજીક લાવવાનું કામ હજુ ઘણું બાકી છે, અને તે ધર્મ સંસ્થા સિવાય બીજી કોઈ સંસ્થા નહિ કરી શકે. ધર્મસંસ્થાનો ધુરંધર સન્યાસી વર્ગ છે, એટલે તેમની જવાબદારી છે કે રાષ્ટ્રમાં અને આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રમાં પ્રાંતવાદ, ભાષાવાદ, જાતિભેદ, રંગભેદ રાષ્ટ્રીય ઝનૂન સંપ્રદાયવાદ, વેષપુજા વગેરેને કારણે સમાજો અને રાષ્ટ્રોના દિલોમાં જે સંકીર્ણતા અગર તો તંગદિલી ઊભી થઈ છે, અને તેને લીધે ધ્વેષ, ઈર્ષા, ક્લેશ, ફાટફૂટ, મનોમાલિન્ય વગેરે દોષો વધી રહ્યા

છે, એ બધાને મધ્યસ્થતા, સમજૂતી અને તપ-ત્યાગ બલિદાનાત્મક સામુદાયિક, અહિંસક (શુદ્ધિ) પ્રયોગ, તેમજ શાંતિસેના વડે અટકાવી, દેશદેશની જનતાના દિલોને જોડવાનો તથા સમભાવ અને સમન્વય માર્ગની પ્રત્યક્ષ સક્રિય સાધના કરવા-કરાવવાનો પુરુષાર્થ કરવો જરૂરી છે.

આજનો યુગ વ્યક્તિયુગ નથી, સમાજયુગ છે, સંસ્થાયુગ છે. સુસંસ્થાઓના અનુબંધથી જ ગાંધીજી વિશ્વવ્યાપી કાર્ય અને તે કાજેની સંપૂર્ણ અસરકારકતા બતાવી શક્યા હતા. વળી વિજ્ઞાને જેમ અણુબૉમ બનાવી તારાજી નોતરી છે, તેમ ઝડપી સાધનો અને એમની સર્વ-સુલભતા કરી આપીને વિશ્વશાંતિનો માર્ગ મોકળો કરી આપ્યો છે. એટલે આજે સમૂળી ક્રાંતિ ઝડપભેર અહિંસાથી જ થઈ શકે તેમ છે.

આજે ઈતિહાસ ઝપાટાબંધ બદલાઈ રહ્યો છે. જગત એ ઝંખી રહ્યું છે કે માનવના હાથે રચાયેલ શસ્ત્રો વડે માનવ વિનાશ કંઈ રીતે અટકે અને તે માટે તેને કોઈ એવી પ્રેરણા કે નેતૃત્વની જરૂર છે, જે અહિંસા અને શાંતિ તરફ બધાં રાષ્ટ્રોને વાળી શકે.

સરકારને આપણે ચોથે સ્થાને મૂકવાની છે તે હરપળે યાદ રાખવાનું છે. પ્રથમ સ્થાને ક્રાંતિપ્રિય સાધુ-સાધ્વીઓ, બીજે સ્થાને લોકસેવકો રચનાત્મક કાર્યકરો, ત્રીજે સ્થાને લોકસંગઠનો અને ચોથે સ્થાને સરકાર”.-મુનિશ્રી સંતબાલજી “ધર્માનુબંધ વિશ્વદર્શન” ભાગ ૧૦ માંથી

આપણી સર્વ સમસ્યાઓ યોગ્ય સ્થાને યોગ્ય ન હોવાથી શરૂ થઈ અને આજે સમસ્યાઓએ વિકરાળ ભરડામાં વિશ્વને મુકી દીધું છે. ભારતની જાહોજલાલી અને સુવર્ણયુગનો મુખ્ય દોર ઋષિ મુનિઓના હાથમાં હતો. જેમ જેમ એમાં વિકૃતિ શરૂ થઈ તેમ તેમ સમસ્યાઓ શરૂ થઈ. અત્યારે તો લોકસેવકો કે લોક સંસ્થાઓ પણ ભ્રષ્ટાચારમાંથી ભાગ્યે જ મુક્ત રહ્યા છે. એમા પણ આખા વિશ્વમાં સત્તાલક્ષી અને પક્ષીય રાજકારણો તો દાટ વાળ્યો છે. ગામડાઓ બાકાત હતા હવે તો તેમાં પણ આ વિષ પ્રસરી ગયું છે. ક્યાંથી શરૂઆત કરવી એ સુઝતું નથી. પણ આમાંથી સહુથી પહેલું કોઈ સુધરી શકે તેમ હોય તો સાધુ સંસ્થા છે. કેમકે એમની પાસે વિચાર અને દ્રષ્ટી તો છે જ. એમની પાસે ત્યાગ-વૈરાગ્ય અને સાથે પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા અને પરિગ્રહને હોમવાની પણ-બલિદાનની પણ શક્તિ છે જ. ભલે આપણને આજે એમાં ભયંકર વિકૃતિ દેખાય છે પણ ત્યાં સંસ્કૃતિ પણ છે જ. એમના અંતરમાં તો જે ખોટું થાય છે તેમનાથી તેમનો રંજ હોવાનો જ એમણે જે સન્યાસીનો વેશ પહેરેલ છે એ પણ કંઈક અંશે એમને જગાડતો જ રહે

છે. એટલે સાધુ સંતો ભલે થોડા પણ સાચા સન્યાસી જાગી જાય તો એમના ઈશારે જ આ અહિંસક ક્રાંતિ સફળ થઈ શકે છે.

સાધુ સન્યાસી જાગે એ પહેલા આપણે જાગીએ એ આજે જરૂરી બની ગયું છે. આપણે પ્રથમ ‘સ્વચ્છતા યજ્ઞ’ સફાઈનું કામ જે આજે સમસ્યારૂપ ન હોવા છતાં સમસ્યારૂપ દેખાય છે કેમકે આપણે નાગરિક તરીકેની ફરજ વિસરીને એને રાજ્યને હવાલે કરી દીધું છે જે ક્યારેય સફળ થવું શક્ય નથી. પ્રજાના સહકાર વગર આ સફાઈયજ્ઞ સફળ ન જ થઈ શકે આપણે આ ગંદકી નદી નાળાઓમાં ફેંકીએ છીએ અને આપણી આ આદતને લીધે કોરોપોરેટ કંપનીઓ પોતાનો ઝેરી કેમીકલ યુક્ત વેસ્ટ પણ નદી-નાળા-સરોવર-સમુદ્રમાં ફેંકી રહ્યું છે. આપણે જો આપણી ફરજ બજાવીએ તો જ સરકાર કંપનીઓ પર સંકજો કસી શકે. પણ આપણી આડમાં જ આ કંપનીઓ પર સરકારી ડિપાર્ટમેન્ટ આંખ મીચામણા કરે છે. વળી આ ખોટી આદતને લીધે જ આપણે સ્વયં બિમાર પડીએ છીએ અને સમય સંપત્તિનો વ્યય થાય છે. સરકારે તો ૨% સ્વચ્છતા ટેક્સ પણ લગાવી દીધો. આપણે જાગશું તો સાધુઓ જાગશે અને તો જ વિશ્વશાંતિના માર્ગે વિશ્વ આગળ વધી શકશે. નિરાશ થવાની જરા પણ જરૂર નથી. જે બે સાધન અહિંસક ક્રાંતિ માટે સુઝ્યા છે, (૧) સ્વચ્છતા-સફાઈ અને (૨) સ્વદેશીનો જ આગ્રહ આ માટે નથી પૈસા કે સંસ્થા કે સરકારની જરૂર. આ કાર્યની સફળતા જ આપણી એકતાનો સંદેશ બનશે. સંતો જાગશે, સરકાર જાગશે અને એક નવલા પ્રભાતની શરૂઆત થશે.

અમારી સાધના આત્મજ્ઞાન-સાક્ષાત્કાર થયા પછી શરૂ થઈ છે. એટલે હંમેશા સાધનામાં અનુકુળતાઓ જ મળતી રહી. અન્યથા આ માર્ગે ઘણી તકલીફો આવતી રહે છે. જો કે એ સાધકની પ્રગતિ માટે જ હોય છે. પ્રથમ એ તકલીફ દેખાય છે પણ અંતે સમજાય છે એ તકલીફ નહોતી એ જ ઈશ્વરી કૃપા હતી.

સાક્ષાત્કાર થાય છે ત્યારે ખબર નથી હોતી કે શું થયું, પણ વ્યક્તિ અંદરથી ન ધારે તો પણ બદલાઈ જાય છે. બદલાવું નથી પડતું એ સહજ અનાયાસ પ્રક્રિયા શરૂ થઈ જાય છે. એ પછી પ્રયોગ ધીમેધીમે અંતર અવાજના પ્રમાણે શરૂ થયો. પ્રથમ પ્રયોગ આવ્યો “મુંબઈ પાછા ઘરે જાવ. જગતની ગંદકી સાફ કરો.” આ અવાજે ઘર છોડીને ગયેલા પાછા વળ્યા અને મુંબઈની રસ્તા, સડકો, ગલીઓ અમારી પોતાની સોસાયટીમાં સફાઈનું વાવાંઝોડું ફરી વળેલ. એ પછી તો ઘણા પ્રયોગો થયા. સફાઈ, ગૌરક્ષા સત્યાગ્રહ, ખેતી, તળાવો, દસ ગુંઠાનો પ્રયોગ, છાશ

કેન્દ્રો, ગૌશાળા, પાંજરાપોળ, મૌન આમ અનેક રીતે પ્રયોગો થતા રહ્યા અને છેવટે નવનીત રૂપે વિશ્વશાંતિ કે અહિંસક ક્રાંતિ માટે બે સાધન મળ્યા સફાઈ અને સ્વદેશી.

આ આત્મશ્લાધા નથી. આ સત્ય છે અમે જે આનંદ માણી રહ્યા છે એ સહુને મળે એ માટે અમારો નમ્ર પ્રયાસ છે. એ કંઈ રીતે સહુને મળે એનો સરળ, સહજ માર્ગ મળી ગયો એ આપણા બધાના પુણ્ય છે. અમે તો માત્ર નિમિત્ત છીએ. અને એટલે ખુલ્લી કલમે આ લખતા સંકોચ પણ નથી. દાકતર દવા આપે. પીવી તો આપણે જ પડે. આપણા સર્વથી સહજ થઈ શકે તેવો રસ્તો પરમાત્મા બતાવી રહ્યા છે ચાલવું તો આપણે જ પડશે. અદભૂત આ પ્રયોગ છે. કોઈ સિદ્ધિ, ચમત્કારને તો અહિં સ્થાન જ નથી. શાસ્ત્રો કહે છે. “જેણે આત્મા જાણ્યો તેણે સઘળું જાણ્યું.” એ વિના બધું છાણ ઉપર લીંપણ સમાન છે.

આત્માની અનંત શક્તિની આપણે માત્ર વાતો સાંભળી છે, વાંચી છે, પણ એ કલ્પના નથી. અનુભવી સંતોએ અનુભવ પછી એમ કહ્યું છે. અમારે તો પરમાર્થ મૌન ચાલે છે. અમારી પાસે તો વૈશ્વિક વાણી જે સહુ સમજી શકે અનુભવી શકે એ મૌન વાણી આવી ગઈ છે. એટલે મૌનથી જ કાર્ય થઈ શકે છે. અમને તો પૂર્ણ વિશ્વાસ છે જ કે હવે કાળ પાક્યો છે તેથી સળી હલાવ્યા વગર પણ આ અહિંસક ક્રાંતિ થઈને જ રહેશે અને એ ગુરૂકૃપા જ હશે.

“જો આપણી શ્રદ્ધામાં ઊંડે ઊંડે પણ કયાશ રહેશે તો ગયા જ સમજજો. બાકી જો શ્રદ્ધાની વાટ હશે તો જનતા અને અવ્યક્ત જગતમાં સર્વત્ર દીવેલ પડેલ છે તે ખૂટવાનું નથી. દશ ટકા સજ્જનો અને દશ ટકા દુર્જનો દરેક સ્થળે રહેવાના. સજ્જનોને પ્રતિષ્ઠા મળી તો એંસી ટકા વર્ગ જેમાં પચાસ ટકા સામાન્ય જનતા છે અને ત્રીસ ટકા રાજ્ય જનો છે; તે આ બાજુ ખેચાવાના અને દસ ટકા દુર્જનતત્વો અપ્રતિષ્ઠિત થતાં દબાઈ જવાના અનેક શુભ તત્વોનો અનુબંધ થતા વિશ્વ વાત્સલ્ય (વિશ્વશાંતિ) જગતમાં સફળ થશે.”

અમે તો ધર્મધરા ચિંચણીમાં સ્થિરતા ધારણ કરીને બેઠા છીએ. અજ્ઞાતબળ, કુદરત કોઈને ને કોઈને આ કાર્યમાં નિમિત્ત બનાવશે જ. એવી વ્યવસ્થા કુદરત-નિસર્ગમાં છે જ એના ત્રીસ વરસમાં ખૂબ અનુભવો થયા છે. એટલે આનંદ આનંદ રહે છે પણ એ સંવેદના એમ કહે છે આ સુખ વિશ્વ કુટુંબમાં સર્વેને મળે ત્યારે જ એ સાચો આનંદ બનશે. સર્વેને એ આનંદ મળે-સર્વથા સહુ સુખી થાઓ. એ જ ભાવના પ્રાર્થના

- તંત્રી, રમેશ દોશી ‘નિમિત્ત’

દિવાલની આ પાર-પેલી પાર

એક દિવાલ. નાનકડી જ. પણ કેટલો મોટો ફરક દિવાલની આ બાજુ અને પેલી બાજુમાં!! શું જાદુ છે આ દિવાલમાં? દિવાલની આ બાજુ ગંદકી, દુર્ગંધ, પ્લાસ્ટીક, કચરાના ઢગલા, ગુટકા અને પાનની પિચકારીઓ, બેશિસ્ત ટ્રાફિક જ્યારે પેલી બાજુ કલ્પનાતીત ચોકખાઈ, શિસ્તબદ્ધ ટ્રાફિક, ટાપટીપ વગેરે ઘણું બધું.

કઈ છે આ દિવાલ કે જેની બંને બાજુમાં આટલો મોટો તફાવત છે? આ દિવાલ છે ભારત અને ભૂતાન આ બે દેશોને અલગ કરનારી. આ બાજુ છે ભારતનું એક નાનું શહેર 'જયદેવ' અને પેલી બાજુ છે ભૂતાનનું ગામડું 'ફૂંશોલીંગ'. અમે જઈ રહ્યા હતાં ભારતના પડોશી દેશ, નાનકડાશા ભૂતાનની મુલાકાતે. ભૂતાનની સંસ્કૃતિ અને નિર્સર્ગનો પરિચય કરવા.

ભારતીય શહેર બાગદોગરનાં વિમાન મથકે ઉતરી ત્યાંથી સડક માર્ગ સીમાવર્તી જયદેવ શહેરમાં પહોંચ્યા. અહીંથી જ આ દિવાલ ઓળંગી ભૂતાનમાં પ્રવેશ કરવાનો હતો. થોડો સમય હતો તો થયું ચાલો, એક આંટો મારી આવીએ. ભારતનાં કોઈ પણ નાનાં શહેર જેવું જ હતું જયદેવ. રસ્તા પર કચરાના ઢગલા, પીચકારીઓથી રંગેલી દિવાલો, અતિક્રમીત ફૂટપાથો, ધૂમાડા અને એવું ઘણું બધું. ફૂટપાથ રોકાયેલી એટલે રસ્તા વચ્ચેથી ચાલવું પડ્યું. બધું જ અસહ્ય થવા લાગ્યું એટલે પૂર્વનિયોજિત મોટર ગાડીમાં ગોઠવાઈ દિવાલ પાર કરી ભૂતાનનાં ફૂંશોલિંગ ગામમાં પ્રવેશ મેળવ્યો.

સ્થાપત્ય શાસ્ત્રનાં બેનમૂન એવા ભવ્ય સુંદર પ્રવેશદ્વારે ખૂબ હસી હસીને અમારું ઉષ્માભર્યું સ્વાગત કર્યું. સૌનાં તન-મન પ્રસન્ન પ્રસન્ન થઈ ગયા. અહીં પાસપોર્ટની જરૂર પડતી નથી. ઓનલાઈન પરમીટ હતી એટલે ફોટો અને આંગળીઓની મુદ્રા પરથી સહેલાઈથી પ્રવેશ મળી ગયો.

બીજે જ દિવસે રાજધાની થિમ્પુ માટે નીકળવું હતું. એટલે થયું ચાલો એક ચક્કર મારી આવીએ. ખોબામાં સમાય એવું ફૂંશોલિંગ પણ કેટલું સુંદર અને ચોકખું!!

ખાડાં અને સ્પીડબ્રેકર રહીત વિશાળ રસ્તાઓ. રસ્તાની બંને કોર મોટા ફૂટપાથ. એની પર કોઈ અતિક્રમણ નહિ. ગામનાં ચોકમાં સિગ્નલની ગેરહાજરી તોય ટ્રાફિક જેવું કાંઈ નહિ. અમને જાણવા મળ્યું કે અહિં ટ્રાફિકનાં નિયમો થોડા આકરા છે. છતાં એનું પાલન ચૂસ્ત રીતે કરાય છે. મોટર ગાડીનો વેગ મર્યાદા ૫૦ કિ.મી. જાળવવી જરૂરી. ઠેક ઠેકાણે જીબ્રા કોર્સીંગ. રસ્તાની પેલી પાર જવા અમે એક જીબ્રા કોર્સીંગ પર પહોંચ્યા તો અમને

જોઈ આવતી ગાડીઓ દૂરથી જ થંભી ગઈ. અમે સામે પહોંચ્યા બાદ જ તેમણે ગતિ પકડી. કોઈ પણ ગાડીએ હોર્ન વગાડ્યું નહિ.

જીવ મૂઠીમાં પકડી, કર્કશ હોર્ન સાંભળતા, લાંબા સમય સુધી રસ્તો ઓળંગવાની રાહ જોતાં અમે પૂનાવાસીઓ ભૂતાનની આ શિસ્ત જોઈ દિગ્મૂઠ થઈ ગયાં. પાદચારીઓને મળતું આ માન જોઈ આપણે સ્વપ્નામાં તો નથી ને એવી લાગણી થઈ આવી. સૌ મૂંગામંતર થઈ એકમેકના ચહેરા નિહાળી રહ્યાં.

અહીં રસ્તા પર ફેરીવાળા, લારીવાળા કે ટપરીઓ નથી. તેમની સગવડ માટે સરકારે જ ઠેક ઠેકાણે છાપરાવાળા ઓટલાઓ બાંધી આપ્યા છે. શાંતિથી ચાલતો તેમનો વ્યવહાર જોઈ કેવું સારું લાગ્યું!!

રસ્તાનાં ચોકમાં ક્યાંય રાજકારણીઓનાં બેહૂદા ફલેક્ષ નથી કે નથી જાહેરાતોનાં હોર્ડીંગ. શહેર હોય કે ગામડું વિદ્યુત કરવાની જ મનાઈ છે. અહીં તંબાકૂજન્ય પદાર્થો પર પણ બંદી છે.

હિમાલયનાં ખોળામાં વસેલો, મહારાષ્ટ્રનાં દશમાં ભાગનું ક્ષેત્રફળ ધરાવતો આ દેશ. ઊંચા પર્વતો, વિશાળ ખાઈઓ અને ભરપૂર સરિતાઓ વાળો દેશ. જેથી સ્વાભાવિક રીતે ખેતીલાયક જમીન ઓછી. ઠંડી તો કહે મારું કામ. છતાંય આ દેશ સુખી છે. દુનિયાનાં સુખી દેશોમાં પહેલે નંબરે છે. કારણ, આ દેશ નિર્સર્ગનો આદર કરે છે. ભૌતિક સુખ માટે નિર્સર્ગનું વસતીરણ થતું નથી. નિર્સર્ગરક્ષણ એજ એમની જીવનશૈલી છે. ૭૦ ટકા જંગલો વ્યાપેલા આ દેશમાં જંગલ ફક્ત ટકી રહ્યું નથી, વધે છે. નદીઓ પણ બિલોરી કાય જેવા ખળખળતા નીરથી સમૃદ્ધ છે.

અચાનક મને લાગ્યું કે જો આ દિવાલને જબાન હોત તો તે શું કહેત? કદાચ કહ્યું હોત કે તથાકથિત આર્થિક વિકાસની હાયવોયમાં ભારતે પોતાની કેવી દૂર્દશા કરી લીધી છે. જ્યારે ભૂતાન!!

ધન-દૌલત પાછળ આંધળી દોટ લગાવવામાં ખરું સુખ નથી, ખરું ઐશ્વર્ય નથી, ખરું સુખ વિકાસ સાધતા સાધતા નૈસર્ગિક જીવનશૈલી અપનાવવામાં છે.

- (મૂળ મરાઠી લખાણનું ગુજરાતી ભાષાંતર)

મુળ લેખક : મોનાલી ધનજી ગાલા,

અનુવાદ : શાંતા ધનજી ગાલા, સૌ. પગદંડી

(તંત્રી નોંધ:- સ્વચ્છતા ઝુંબેશ અપનાવવા આવા નાના દેશ પાસેથી શીખીએ. ફક્ત નારા લગાવવાથી ફરક નહીં પડે.)

શ્રીજી અને શિવજીની સેવાને

બદલે ૩જી-૪જીના હેવા

પરદેશ વસતો દીકરો ઘણો સમયે દેશમાં આવે છે. સુરતમાં રહી રોટલો રળનાર સૌ કોઈ કાઠિયાવાડ આવે ત્યારે દેશમાં જવું છે એમ જ કહે છે ! બાપદાદાના ડેલીબંધ મકાનના મોકળા ફળિયામાં ઘટાટોપ લીમડાના છાંયે ખાટલો પાથરીને વૃદ્ધ પિતા ઘણાં સમયે દીકરો આવતો હોઈ હરખ ઘેલા છે. લાંબી ઓસરીમાં મા નેજવું કરીને રાહ જુવે છે પોતાના જણ્યાની. કુળદીપક આવે છે. હજી સાવ કળયુગ આવ્યો નથી એટલે મા-બાપને પગે લાગે છે. મા-બાપ ખબર-અંતર પૂછે છે પણ દીકરાનું ધ્યાન ક્યાંક બીજે છે. સ્લીપિંગ બસમાંથી ઉતરીને ગામના પાદરમાં પગ મુક્તાની સાથે એણે ખિસ્સામાંથી મોબાઈલ કાઢીને જોયું તો ઈન્ટરનેટના સિગ્નલ શૂન્ય છે અને વતન આવવાની ધન્યતા અચાનક શૂન્યતામાં ફેરવાઈ જાય છે. હજી એને ચમત્કારની અપેક્ષા છે અને વારેવારે મોબાઈલ કાઢી તપાસ્યા કરે છે. એક-બે વાર તો અગાસી પર ચઢીને ય જોઈ લીધું છે. પણ લટકેલા ચહેરો એટલું જ કહે છે કે ટાવર તો પકડાય છે પણ નેટ નથી આવતું. આશાની કિરણ સમો એકાદ સિગ્નલ પકડાય છે તો સ્પીડ જ નહિવત. ક્યાં શહેરની સુપરફાસ્ટ નેટ સ્પીડ અને ક્યાં અહીંનું રગશિયું ગાડું! નીચે આવે છે તો ફળિયામાં સાચે જ ગાડું પડ્યું છે! મા-બાપ અને દીકરો બંને કૈક ગુમાવ્યાનો અનુભવ કરે છે. મા-બાપ દીકરાનો ચહેરો જોયા કરે છે અને દીકરો મોબાઈલની સ્ક્રીન.

કાલ્પનિક લાગતો આ પ્રસંગ જોયેલો છે અને અલગ અલગ પાત્રો દ્વારા આ દ્રશ્ય ભજવાતું રહે છે. ફાસ્ટ લાઈફમાં બધું જ ફાસ્ટ થઈ ગયું છે. ફાસ્ટ ફૂડ, ફાસ્ટ ટ્રેક, ફાસ્ટ ટ્રેન, ફાસ્ટ ઈન્ટરનેટ, આપણને બધું જ ફટાફટ અને સટાસટ જોઈએ છે. ડાઉનલોડ થતી વખતે ગોળગોળ ફરતી બફર સીન જેમ લાંબી ચાલે તેમ આપણી અધીરાઈ વધતી જાય.

ઈન્ટરનેટથી દેશ-પ્રદેશની સીમા ભૂંસાઈ ગઈ, પણ અફવાઓ ફેલાવવામાં કે પરીક્ષાના પેપરો લીક કરવામાં એ જ ઈન્ટરનેટ મુખ્ય બન્યું. આતંક માટે પણ આ જ બ્રહ્માસ્ત્ર. આંદોલનો વખતે ઈન્ટરનેટ પર આ જ કારણથી પાબંદી મુકાઈ તો નેટના વ્યસનીઓ જાણે વેન્ટીલેટર પર આવી ગયા. ભાવનગરના યુવાકવિ હીમલ પંડ્યા નેટબંધીની કટોકટીને શબ્દદેહ આપી આવું સચોટ ગીત લખે...

અમે ૩જીના એટલાં હેવાયાં !
સાયું કહું તો નથી લાગી અમોને કઠી
આટલી શ્રીજીની યે માયા !
કોને કહેવું કે કેવા વિંઝાયા કરતા'તા
વસમી એકલતાના કોરડાં
ચેટયા વગરના ને ટેગ્યા વિનાના અમે
વેઠચા ઉપવાસો નકોરડા !
મિત્રોના મીઠા મેળાવડાથી દૂર
સતત ભટકી રહ્યા'તા રઘવાયા.
કેવું મજાનું કાલ સુધી જીવાતું'તુ
ઈન્ટરનેટ વિનાના દેશમાં
ઓળખ ભૂલીને આજ નીકળી પડ્યા છે
સહુ અણજાણ્યા આઈડીના વેશમાં
સ્નેહ જ જ્યાં નેટવર્કમાં ના સિંચાયું ત્યાં
સઘળાં સાઈબરિયા ફૂલો કરમાયા !

રોજ કૈક નવી ટેકનોલોજી આવે છે અને માણસ જુનો થતો જાય છે. આપણને ફેસ ટુ ફેસ મળવા કરતાં ફેસબુક પર મળવું વધુ ફાવે છે. સ્વીટર બનવા કરતાં ટ્વીટરમાં વધુ રસ છે. સોશિયલ મીડીયાએ આપણા એકાંતને તારતાર કરી દીધું છે. અને સૌથી મોટી ખોટ તો એ કે આટઆટલા સંપર્કો પછી પણ આપણી એકલતા વધતી જ જાય છે. હજારોનું કોન્ટેક્ટ લીસ્ટ કે ફેસબુક ફ્રેન્ડ ધરાવતી વ્યક્તિ છેવટે તો એકાંકી જ હોય છે. સાઈબર સંબંધો લાગણી વિનાના છે એવું કહેવાનું નથી જ, પણ ફોર્વર્ડ સંદેશાઓમાં તાળીઓના સિમ્બોલ આપતા આવા મિત્રો અણીના સમયે મુઠ્ઠી વાળીને બેસી જ રહે છે. નો ડાઉટ, સરખી વિચારધારા વાળા કેટલાંક ગ્રુપ સતત સહયોગી બને છે, પણ આવા સંબંધોની સંખ્યા દરિયામાં રહેલા મોતી જેટલી જૂજ જ હોવાની.

વાત વિરોધની નથી જ, માત્ર વિવેકની છે, સંવાદ સર્જતા તમામ માધ્યમોને બંને હાથે સલામ. પણ જ્યારે આવું કોઈ માધ્યમ બાધક બનતું જણાય તો ચેતવણીની ઘંટડી સંભળાવી જોઈએ. ઈન્ટરનેટ જ્ઞાન અને મનોરંજનનું મોડ્યુલેટર છે, વેન્ટીલેટર નથી કે એના વિના ધબકારા અટકી જાય. ૩જી કે ૪જી જેટલી જ રફતાર જીવનની રાખવી પડે !

“કભી તો સામને આઓ, હમારે રૂબરૂ બેઠો
યે ટેલિફોન પર બાર્તે હમ્ને અચ્છી નહિ લગતી.”

- અનુ જસરોટિયા

- લે. પ્રણવ પંડ્યા, સૌ. જન્મભૂમિ પ્રવાસી.

“ગાય” પાળશું કે “ભેંશ” ?

આપણા દેશમાં દૂધ માટે ઉપયોગમાં આવતાં પ્રાણીઓમાં ગાય, ભેંશ અને બકરી મુખ્ય છે. પણ ટકાવારીમાં બકરીનું દૂધ તો માત્ર બેથી પાંચ ટકા વચ્ચેનું છે. બાકીનો જથ્થો ગાય અને ભેંશ પૂરો પાડે છે. આમાં પણ ગાય પાળવી છે કે ભેંશ? એ બાબતે જ્યારે આપણે હિંદુસ્તાનના ખેડૂત તરીકે નિર્ણય લેવાનો હોય ત્યારે બે ત્રણ બાબતોથી વાકેફ રહેવું વધુ જરૂરી ગણાય.

(૧)... બંનેના દૂધની ગુણવત્તા તપાસીએ : ડેરીનો ઘંધો કરવાવાળા દૂધનું મૂલ્યાંકન તેની અંદર રહેલા માત્ર ચરબીના પ્રમાણ પરથી નક્કી કરે છે તે બરાબર નથી. કારણ કે ચરબી તો દૂધમાં રહેલાં અનેક પોષકતત્વો માહ્યલું એક સામાન્ય તત્વ છે. આ સિવાય પણ ગાયના દૂધમાં તો બીજા ઘણાબધાં કિંમતી તત્વો મોટા પ્રમાણમાં સમાયેલા છે જ! આવા મહત્વના તત્વોની વાત કોરાણે રાખીને માત્ર ચરબી વધારે હોવાના કારણોસર ભેંશના દૂધને વધુ પડતું મહત્વ આપવાનું શરૂ થયું ત્યારથી ગાયનું દૂધ બીજા નંબરે ગણાવા માંડ્યું છે.

આપણે વિજ્ઞાનના આધારે વાત કરીએ તો શરીરને ઉપયોગી એવા દૂધમાંના તત્વોની ગણતરી કરીએ તો ભેંશના દૂધમાં ચરબીનું પ્રમાણ થોડું વધારે છે તે ખરું, પણ ભેંશના દૂધની ચરબી પચવામાં ખુબજ કઠીન હોવા ઉપરાંત માનવ શરીરમાં મેદના સ્વરૂપે અને રક્તવાહિનીઓમાં ચરબી રૂપે એકત્રિત થાય છે. જે હાર્ટએટેક અને બ્લડપ્રેસર જેવા રોગને નોતરે છે. ગાયના દૂધમાં ચરબીનું પ્રમાણ ભલે થોડું ઓછું હોય, પણ આ ચરબી માનવ શરીરમાં મેદ નહીં, રક્ત બનાવનારી છે.

એવું જ, ભેંશના દૂધ માહ્યલું પ્રોટીન પણ પચવામાં કાઠું છે. જરા નિરીક્ષણ કરજો! ભેંશનું દૂધ એકદમ સફેદ અને ગાયનું દૂધ પીળાશ પડતું કેમ? કારણ કે વિટામીન “એ” જેમાંથી બને છે તેવા “કેરોટીન” નું પ્રમાણ ગાયના દૂધમાં ઘણું ઊંચું હોય છે, જ્યારે ભેંશના દૂધમાં તે સાવ સામાન્ય પ્રમાણમાં હોય છે. આ ઉપરાંત આયોડીન અને કેટલાય પ્રજીવકો જે ગાયના દૂધમાં વધુ હોય છે, તે ભેંશના દૂધમાં ખાસ જોવા મળતા નથી.

ગાય અને ભેંશ બંને અલગ સ્વભાવના અને જુદી તાસીરના હોઈ, તેની અસર તેના દૂધમાં અને આપણી સાથેના વ્યવહારમાં આવ્યા વિના રહેતી નથી. ભેંશ સાથેના સહવાસ અને એના દૂધ વપરાશથી આપણામાં પણ જાડીબુદ્ધિ, એદીપણું, અને રોગ સામે ઝૂકી પડે તેવી શારીરિક નબળાઈ જો ન આવે તો ભેંશના દૂધનું માતમ જ

મરી પરવાર્યું ગણાય ને? “અન્ન તેવો ઓડકાર” એદી અને કમઅક્કલ ભેંશનું દૂધ પીએ અને દોડવા-તરવા કે બુદ્ધિ ચાતુર્યની સ્પર્ધામાં આગળ નીકળી જવાનાં સ્વપ્નાં સેવીએ-સાચાં પડે કદિ ?

નક્કર પૂરાવો : ગાયકવાડ સરકારના વછેરા, દોડવાની રેસમાં લગાતાર ત્રણ-ચાર વરસ પાછળ રહેવા લાગ્યા. આવું બનવાનું કારણ શું હોઈ શકે તે શોધવા પરદેશથી અશ્વપાલન નિષ્ણાંતોને બોલાવાયા. નિષ્ણાંતોએ આવી, ઘોડાઓને કેવા પ્રકારનો ચારો અને કેવી જાતની ચંદણી અપાય છે. એના રહેણાકની સુવિધા કયા પ્રકારની છે, હાલ તેને કેવી રીતની તાલીમ અપાઈ રહી છે વગેરે બાબતોની ઝીણવટભરી તપાસ કરી, પણ અશ્વો રેસમાં કયા કારણોસર નબળા પૂરવાર થઈ રહ્યા છે તે ન શોધી શક્યા. તેઓ નિરાશ થઈ, પાછા જવા ગેસ્ટહાઉસના પગથિયાં ઉતરી રહ્યા હતા ત્યાં ઓચિંતાના એક મોટા હોજમાં કેટલાક પશુઓને પાણીમાં પડી રહી ઊંઘતાં ભાળ્યાં અને સવાલ કર્યો કે “આ કયા જાનવરો છે? અને એ બધા આ કાદવ-પાણીમાં શું કરે છે?” અશ્વપાલકોએ જવાબ આપ્યો કે “આ બધી ભેંશો છે, અને એ બધી કાદવ-પાણીમાં સ્નાન સાથે આરામ અને ઊંઘ લઈ રહી છે.” ફરી પ્રશ્ન પૂછાયો કે “ભેંશો શું કરે?” અરે! “ભેંશો દૂધ આપે, અને એ દૂધ અમે આ અશ્વોને પીવરાવીએ છીએ.” જવાબ સાંભળી કહે “હં...હં...! પહેલેથી જ આ દૂધ અશ્વોને પીવરાવો છો?” “ના, પહેલા તો ગાયોનું દૂધ પાવામાં આવતું. હમણાં છેલ્લા પાંચેક વરસથી ગાયોનું દૂધ બંધ કરી આ ભેંશોનું દૂધ પાવાનું શરૂ કર્યું છે.” જવાબ સાંભળી નિષ્ણાંતો હરખાઈ ઊઠ્યા અને બોલી પડ્યા. “બસ! તમારા અશ્વો દોડવાની હરિફાઈમાં પાછળ રહેવા માંડ્યા તેનું એક માત્ર કારણ આ એદી સ્વભાવના જાનવરો (ભેંશો) નું દૂધ તેને પીવરાવા માંડ્યું એ જ છે!”

(૨)...બંનેના છાણ-પેશાબ તપાસીએ: તમે બરાબર નિરીક્ષણ કરશો તો માલુમ પડ્યા વિના નહીં રહે કે ભેંશના પેશાબનું પાટોડું ભર્યું હોય ત્યાં મચ્છરોને કેવી મજા પડી જતી હોય છે! જ્યારે ગોમુત્રનો તો વાતાવરણને જંતુરહિત કરવા માટે છંટકોરો દેવાય! અરે! ગોમુત્ર તો ખેતીપાકોના વિકાસ અને વર્ધનના હોર્મોન તરીકે અને જીવાતોના ત્રાસમાંથી રાહત આપનાર ‘પાકરક્ષક’ તરીકે યોગદાતા ગણાય! હમણાના છેલ્લા નુતન અભિગમ મુજબ ગોમુત્રનો અર્ક તો માનવ આરોગ્ય ક્ષેત્રે ડાયાબીટીસ, હૃદયરોગ, કેન્સર અને ચામડીના રોગો જેવા કેટલાય દર્દોમાં રાહત બક્ષનારો હોવાનું સાબિત થયું છે.

મહારાષ્ટ્રના કૃષિ-વૈજ્ઞાનિક પદ્મશ્રી સુભાષ પાલેકરજી (૯૮૫૦૩૫૨૭૪૫) તો “ઝીરો બજેટ-પ્રાકૃતિક ખેતી” નામનું અભિયાન ચલાવી રહ્યા છે. અને એમના કહેવા અનુસાર તો આપણા દેશની દેશી ગાયોના ગોબર-ગોમુત્રમાં - લાખો - કરોડો - અબજોની સંખ્યામાં - સુક્ષ્મ જીવાણુઓ રહેલાં છે, જે જમીનમાં રહેલા અલભ્ય પોષક તત્ત્વો કે જેને વનસ્પતિના મૂળિયાં સહેલાઈથી ખાઈ શકતા નથી તેવા સજ્જડ સ્વરૂપે છે તેને ખેતીપાકનાં મૂળિયાં સહેલાઈથી ખાઈ શકે તેવા સ્વરૂપમાં ફેરવી આપવાનું કામ આબાદ રીતે કરી આપવા સક્ષમ છે. તેથી ગાયના ૧૦ કિલો ગોબર, ૧૦ લીટર ગોમુત્ર સાથે ૨ કિલો ગોળ, ૨ કિલો કઠોળ-લોટ તથા ખોબો ભરી શેઢાની માટીનું ૨૦૦ લીટર પાણી સાથે મિશ્રણ કરી બનાવેલ દ્રાવણ, એટલે કે “જીવામૃત” બનાવી પિયત સાથે જમીનમાં પાવા અને જરૂર પડે તો પાક પર છાંટવાથી એક પણ રૂપિયાનું કોઈ પણ જાતનું સેંદ્રીય કે અસેંદ્રીય ખાતર નાખ્યા વિના, અઢળક ઉત્પાદન મેળવી શકાય છે એવું એમણે પૂરવાર કરી આપેલ છે. માત્ર એક જ ગાયના ગોબર અને ગોમુત્ર થકી ૩૦ એકરની ખેતી સમૃદ્ધ કરી શકાય છે એવો એમનો દાવો છે મિત્રો! આપણે ત્યાં સૌરાષ્ટ્રમાં પણ ઘણા ખેડૂતો આ અભિગમમાં જોડાઈ આવી ખેતીનો પ્રારંભ કરી ચૂક્યા છે તેમનો અનુભવ પણ ખુબ સારો હોઈ, સમય કાઢી સૌએ નજરે નીરખી અમલ કર્યા જેવું છે.

(૩).... બંનેના વંશવેલાની ઉપયોગિત: ભેંશને જો પાડી જન્મે તો ભવિષ્યે ભેંશ થાય. પણ જો પાડો જન્મે તો? આપણો દેશ વિષુવૃત્તની નજીક આવેલો હોઈ ગરમી ખુબ પડે છે. આ માથું ફાડી નાખે એવા ધોમ ધખતા તાપમાં ભેંશ જેવા કાળા રંગના અને જાડી ચામડીવાળા પાડાઓનું કામ નહીં! અરે, હાંફી જઈ જીભ કાઢી બેસી પડે મિત્રો! પછી તો તેને માટેનો એક જ રસ્તો કતલખાને જઈ કપાઈ મરવાનો બચ્ચો હોય છે. જ્યારે ગાયના બચ્ચાં બળદ, સાંતી-ગાડે જોડાઈ રમરમાટી બોલાવી દે. ‘બળદ’ નું આપણા દેશના અર્થતંત્રમાં રહેલું સ્થાન જાણ્યું છે? આ દેશની ૬૮% વસ્તીનો રોટલો જેના પર નિર્ભર છે તેવી આ દેશની ‘ખેતી’ને ચલાવનારું બળ ‘બળદ’ છે. દિવસે દિવસે નાના નાના ટુકડાઓમાં વહેંચાયે જતી જમીનોમાં અને ઈંધણની અપ્રાપ્યતાની સીમાએ ધપ્યે જતી સ્થિતિમાં, ખેતીમાં વપરાતી બીજી કોઈ એનર્જી ખરી કે જે ખેતીમાંથી જ નીકળતી આડપેદાશ પર નભી રહીને, માત્ર પેટવાડિયા પગારથી ખેતીને ચલાવી રહી હોય? હોય તો બતાવો!

- હીરજી ભીંગરાડિયા (મો.૯૩૨૭૫૭૨૨૯૭)

જસ્ટ, એક મિનિટ...

બેચલર્સ, માસ્ટર્સ અને ડૉક્ટરેટનો અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે દક્ષિણ આફ્રિકાની એક યુનિવર્સિટીના પ્રોફેસરે યુનિવર્સિટીના પ્રવેશદ્વાર પર અર્થસભર સંદેશો દર્શાવતું એક બોર્ડ મૂક્યું.

આ સંદેશો આ રીતનો છે :

- કોઈ પણ રાષ્ટ્રના પતન માટે અણબાંબ કે લાંબી રેન્જની મિસાઈલના ઉપયોગની જરૂર નથી. રાષ્ટ્રના પતન માટે જરૂર હોય છે શિક્ષણની ગુણવત્તાના ઘટાડાની અને વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા પરીક્ષામાં છેતરપિંડી કરવા છૂટ આપવી.
 - આ રીતે બનેલા ડૉક્ટરના હાથે દરદીનું મોત થાય છે.
 - આવા ઈજનેરના હાથે બનેલી ઈમારતો, રસ્તા અને પુલોના હાલહવાલ ખરાબ થાય છે.
 - આવી સિસ્ટમથી બનેલા હિસાબનીશો નાણાકીય ગરબડ-ગોટાળા કરી અર્થતંત્રની વાટ લગાડી દે છે.
 - ઊતરતી કક્ષાની ગુણવત્તા સાથે શિક્ષણ પામીને ન્યાયાધીશ બન્યા હોય એમના હાથે ન્યાયનું સત્યાનાશ થઈ જાય છે.
 - ચોરીચપાટી કરીને પાસ થઈને શિક્ષક બનેલી વ્યક્તિના હાથે ભાવિ પેઢીની કારકિર્દી અંધકારમાં સરી જાય છે.
 - ગેરરીતિના માધ્યમથી ડિગ્રી મેળવેલી વ્યક્તિ અધિકારી બની જાય ત્યારે એના હાથે આખું તંત્ર ભ્રષ્ટ બની જાય છે.
 - આવી કંગાળ શિક્ષણવ્યવસ્થામાંથી પસાર થઈને બનેલા ઉદ્યોગપતિના હાથે માલસામાનની ગુણવત્તાની ઘોર ખોદાઈ જાય છે.
 - આવા શિક્ષણથી કહેવાતા શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા રાજકારણીના હાથે પ્રજાનું ભલું ક્યાંથી થાય?
- સારાંશ એ કે શિક્ષણનું પતન થાય છે ત્યારે રાષ્ટ્રનું પતન પણ નિશ્ચિત થઈ જાય છે.

- રાજુ અંધારિયા, સૌ. ચિત્રલેખા

ઋણાનુબંધ

એક બહુજ દયાળુ શેઠ હતા. ધર્મ-કર્મ માં માનતા હતા. કોઈ પણ માણસ એમના પાસે ઉધાર માંગવા આવતા, તો એમને ક્યારે પણ નિરાશ નહીં કરતા. એમના મુનીમ ને બોલાવતા અને ઉધાર માંગવા વાળા ને પુછતા કે, “ઉધાર પાછું ક્યારે ચુકવશો? આ જન્મમાં કે આવતા જન્મમાં?”

જે લોકો ઈમાનદાર હતા. એ કહેતા “આ જન્મમાં.” પણ અમુક જણ લબાડ હતા અને મનમાં જ ખુશ થતા, કે શેઠ કેટલો સારો છે કે આવતા જન્મમાં હિસાબ ચુકતે થવાની અપેક્ષા રાખી ને બેઠો છે. એવા લોકો મુનીમ ને કહેતા કે, “આવતા જન્મમાં”. મુનીમ ક્યારે પણ કોઈને કંઈ પૂછતા નહીં. જે જન્મની વાત થતી, એ પ્રમાણે એ લખી લેતા. એક દિવસ શેઠ પાસે ઉધાર માંગવા એક ચોર આવ્યો. એ આવતા જન્મમાં ઉધાર ચૂકવવાની વાત જાણતો હતો. પણ ઉધારની આડમાં એનો ઈરાદો શેઠની તિજોરી જોવાનો હતો.

પેલા ચોરે શેઠ પાસે થોડા પૈસા ઉધાર માંગ્યા. મુનીમે ચોરને પુછ્યું કે, “ક્યારે પાછા આપશે.” તો એને કહ્યું કે, “આવતા જન્મમાં.” મુનીમે તિજોરી ખોલીને પૈસા ચોરને આપી દીધા. અને ચોરે તિજોરી જોઈ લિધી.

હવે ચોરે નક્કી કરી લીધું કે આ મુરખ શેઠની તિજોરી રાતના જ ખાલી કરી નાખું. એટલે એ રાતના સમયે શેઠના ઘરે પહોચી ગયો અને ત્યાં જે ભેંસનો તબેલો હતો, ત્યાં છુપાઈ ને રાહ જોવા લાગ્યો. અચાનક, ભેંસની વાતો એના કાન ઉપર પડી. એક ભેંસે બીજીને સવાલ કર્યો કે, “બેન, તું તો આજે જ આવી છે ને?” ભેંસે જવાબ આપ્યો. “હાં. તું કેટલા સમયથી છે?” “મને તો અહિંયા ત્રણ વર્ષ થઈ ગયા. મેં શેઠ પાસેથી ઉધાર લીધા હતા, એમ કહીને કે આવતા જન્મમાં પાછા આપીશ.”

“શેઠ પાસેથી ઉધાર લીધા પછી જ્યારે મારું મૃત્યુ થયું તો હું ભેંસ બની ગઈ. હવે અહિંયા આવીને દૂધ આપીને મારો કર્જ ચૂકવી રહી છું! જ્યાં સુધી હિસાબ પૂરો નહી થાય ત્યાં સુધી અહિંયા જ રહેવું પડશે.” ચોરે આખી વાત સાંભળી અને ત્યાં બંધાયેલી ભેંસો ને જોતો રહ્યો.

એ સમજી ગયો કે ઉધાર ચુકવવો જ પડે છે. આ જન્મમાં નહી તો આવતા જન્મમાં, હિસાબ થતો જ હોય છે. એ તો શેઠના ઘર તરફ દોડ્યો અને ફટાફટ મુનીમ ને પૈસા આપીને રજિસ્ટર માંથી પોતાનું નામ કઢાવી નાખ્યું.

આપણે બધા પણ આ દુનિયામાં એટલા માટે જ આવ્યા કે થોડુક લેવડદેવડ (ઋણાનુબંધ) નો હિસાબ પૂરો કરવાનો છે. ગુરૂજી કહે છે કે જો બધાનો હિસાબ ચૂકતો થઈ જાય તો આ દુનિયાનો અંત થઈ જાય! દુઃખ હોય કે સુખ, હિસાબ તો આપવો જ પડે. થોડું મનોમંથન કરીએ તો મન હલકું થઈ જશે.

- ઈન્ટરનેટ પરથી, અનુવાદ રાહુલ શેઠીયા

સુખએ અંદરની વસ્તુ છે, સ્વાધીન છે. તેને બહારથી મેળવવાની પરાધીનતા ન રાખવી જોઈએ.

“ઓટોફગી”

આ વર્ષનું ઔષધિ ક્ષેત્ર માટેનું “નોબેલ પુરસ્કાર” જાપાનના એક વૈજ્ઞાનિક “ડો યોશિનોરી ઓહસુમીને”, “ઓટોફગી” ઉપર એમના સંશોધન માટે આપવામાં આવ્યો. “ઓટોફગી” એટલે “જાતને ખાવું”. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો એ માનવ શરીરની એક ક્રિયા છે, જેમાં શરીર પોતાના જ ખરાબ કોષ અને શેષ “પ્રોટીન” ખાઈ જાય છે. “ઓટોફગી” એક પ્રાકૃતિક ક્રિયા છે, જે ઉપવાસ દરમિયાન થાય છે. ખરાબ કોષોનું શરીરમાં સંગ્રહ થવાનું મુખ્ય કારણ “ઓટોફગી” નું ખોટકાઈ જવું છે, જે આગળ જતા વિવિધ રોગો ને જન્મ આપે છે.

“ઓટોફગી” કેન્સર ને રોકવા અને લડવા માટે મહત્વનું છે અને ખરાબ/રોગગ્રસ્ત કોષોનો નાશ કરવામાં અગત્યની (અહમ્) ભૂમિકા ભજવે છે. અત્રે જોવાની વાત એ છે પ્રાચીન ભારતમાં “એકાદશી વ્રત”ની પ્રથા, એટલે પંદર દિવસે, એક ઉપવાસ કરવું એવી પરંપરા રહી છે. આજે પણ અધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટે, મોટા ભાગે આપણે બધાજ, આ તપ કરીએ છીએ; પણ આના પાછળના જે સ્વાસ્થ્ય સંબંધિત લાભ છે, એની જાણ આપણને નથી.

ઉપવાસ દ્વારા “ઓટોફગી”ની ક્રિયા થકી; નુકસાન પામેલા અને ખરાબ કોષો ને દુરુસ્ત કરીને અથવા નુકસાન પામેલા કોષોનું “પ્રોટીન” વાપરીને આપણું શરીર પોતાનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખે છે. જ્યારે પણ આધુનિક વિજ્ઞાને કોઈ ક્ષેત્રના કોઈ મોરચે વિજય મેળવ્યો હોય તો એનો સંબંધ ભારતની કોઈ ને કોઈ જૂની અધ્યાત્મિક પ્રથા સાથે હોય જ છે. જેને આપણે પરંપરાગત રીતે પાલન કરતા આવ્યા છે. પખવાડિયે, પ્રાર્થના અને દિવ્ય ધ્યાનમાં વિતાવેલ એક દિવસ, મન અને આત્મા માટેનું એક “ટોનિક” સમાન હતું, જ્યારે ઉપવાસથી શરીર આપમેળે સારૂ થઈ પ્રાણવાન બની જતું.

દેખીતી રીતે, આપણા પૂર્વજો, તન અને મન, એમ બંનેને સ્વસ્થ રાખવામાં માનતા હતા. મનની અધ્યાત્મિક તૃષ્ણા અને એની પૂર્તિ માટે માનવ દેહની જરૂરિયાત; એમ આ બંનેનો સંબંધ એ લોકો જાણતા હતા. તન અને મન ના ગાઢ વૈજ્ઞાનિક સમઝણ માટે, આપણે આપણા પૂર્વજોને એમની આશ્ચર્યજનક દૂરંદેશીને માટે આદરપૂર્વક અને વિસ્મયથી નમન જ કરી શકીએ.

- પ્રેષક ડૉ. બોરોલે, પુના, અનુ.રાહુલ શેઠીયા

ગાવો વિશ્વસ્ય માતર :

શિક્ષણમાં અગ્રેસર : ફિનલેન્ડ

જ્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં સુખ અને સમૃદ્ધિ છે અને જ્યાં અજ્ઞાન છે ત્યાં દુઃખ અને ગરીબી છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે અક્ષરજ્ઞાન હોવું જરૂરી છે. જ્ઞાન અનુભવથી પણ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યાં ઊંચા દરજ્જાનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત થતું હોય તે દેશ વધારે સારી પ્રગતિ કરી શકે છે. તો હવે પ્રશ્ન એ થવો જોઈએ કે વિશ્વનો કયો દેશ શિક્ષણમાં પ્રથમ છે જેના કારણે એ સુખી પણ હશે એમ ધારી શકીએ. જવાબ છે ફિનલેન્ડ. તો ચાલો, આ ટચૂકડા દેશની શિક્ષણપ્રથા વિશે થોડું જાણીએ.

ફિનલેન્ડ યુરોપખંડમાં આવેલો છે. તે દેશની મુખ્ય ભાષા ફિનીશ અને સ્વિડિશ છે. ફિનલેન્ડ દેશ ઈ.સ. ૧૯૧૭ માં રશિયાથી મુક્ત થઈ સ્વતંત્ર થયો.

વિશ્વના ૫૦ દેશોની શિક્ષણપ્રથાનો અભ્યાસ કર્યા બાદ તૈયાર થયેલો બાવન પાનાંનો અહેવાલ દર્શાવે છે કે ફિનલેન્ડ દેશની શિક્ષણપ્રથા નંબર વન છે. બીજા નંબરે દક્ષિણ કોરિયા, ત્રીજા નંબરે હોંગકોંગ, ચોથા નંબરે જાપાન અને પાંચમાં નંબરે સિંગાપોર છે. જ્યારે અમેરિકાનો નંબર સત્તરમો છે. સૌથી છેલ્લો નંબર ધરાવતા ત્રણ દેશોમાં મેક્સિકો, બ્રાઝિલ અને ઈન્ડોનેશિયા છે.

આ અહેવાલમાં એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે (૧) ઉત્તમ શિક્ષણ આપવા માટે ઉત્તમ શિક્ષકો હોવા જોઈએ. (૨) માત્ર શાળાનાં મકાનો અદ્યતન બનાવવાથી બાળકો ઉત્તમ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. (૩) શિક્ષકોને એક સાધન તરીકે ન ગણવામાં આવે પણ એક અમૂલ્ય માનવ માનવામાં આવે. (૪) શિક્ષણમાં જે તે દેશની સંસ્કૃતિ પર ખૂબ જ ભાર મૂકવો જોઈએ. (૫) દરેક માતાપિતાએ પણ બાળકોના શિક્ષણમાં ભાગ ભજવવો જોઈએ.

બધા દેશોએ શિક્ષણમાં એ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કે તેઓ ઉજ્જવળ ભવિષ્ય માટે બાળકોને ભણાવી રહ્યાં છે, નહીં કે વર્તમાન માટે. અહીં આ અહેવાલમાંથી કેટલાક મુદ્દા સારવીને આપ્યા છે.

૧. ફિનલેન્ડમાં દરેક શાળા સરકારી છે.
૨. એક પણ ખાનગી શાળા નથી.
૩. શિક્ષણ વિનામૂલ્ય છે.
૪. પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકે પણ ફરજિયાત માસ્ટર ડિગ્રી ધરાવતા હોય છે. શિક્ષકોની ભરતીમાં પણ યુનિવર્સિટીમાં પ્રથમ દસ આવેલ વિદ્યાર્થીઓને પ્રથમ તક આપવામાં આવે છે.
૫. સરકાર તરફથી દરેકને મફત ભોજન આપવામાં આવે છે.

૬. દરેક બાળકે ચાલીને શાળાએ આવવું ફરજિયાત છે.
૭. વિદ્યાર્થીઓને કોઈ હોમવર્ક આપવામાં આવતું નથી, કારણ કે એવું માનવામાં આવે છે કે વિદ્યાર્થીઓ ક્લાસમાં જ ઉત્તમ પ્રવીણતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.
૮. બાળક જ્યારે સાત વર્ષનું થાય ત્યાર પછી જ શાળામાં પ્રવેશ આપવામાં આવે છે. કારણ કે વૈજ્ઞાનિક રીતે ડૉક્ટરોનું માનવું છે કે મગજના કોષોનો ૮૦% વિકાસ બાળકના પ્રથમ પાંચ વર્ષમાં થાય છે. બાળક જ્યારે સાત વર્ષનું થાય ત્યારે તેના ૮૫% જ્ઞાનતંતુઓનો સંપૂર્ણ વિકાસ થઈ ગયેલ હોય છે. આ ઉંમરે બાળક જાતે ખાતાં શીખી ગયેલ હોય છે અને શરીર સ્વચ્છ રાખતાં પણ આવડી ગયેલું હોય છે. ઉપરાંત શુદ્ધ ઉચ્ચાર પણ કરી શકતું હોય છે. આથી પહેલાં સાત વર્ષ બાળકોને માત્ર રમતો રમાડીને જ્ઞાન આપવું જોઈએ.
૯. ફિનલેન્ડમાં શિક્ષકોને પણ ડૉક્ટરો જેવો જ દરજ્જો આપવામાં આવે છે. તેમને આશરે ૩૦,૦૦૦ ડૉલર્સ પગાર આપવામાં આવે છે.
૧૦. નબળા શિક્ષકોને કાઢી મૂકવામાં આવતા નથી. પણ તેમને વધારે યોગ્ય તાલીમ આપી સક્ષમ બનાવવામાં આવે છે.
૧૧. વિદ્યાર્થીઓને રમતો શિખવાડવામાં આવે છે પણ ટીમ બનાવી કોઈ સ્પર્ધાઓ કરવામાં આવતી નથી. સ્પર્ધાઓને કોઈ મહત્ત્વ આપવામાં આવતું નથી.
૧૨. એક ક્લાસમાં આશરે ૨૦ વિદ્યાર્થીઓ હોય છે અને દરેક વિદ્યાર્થી પર વ્યક્તિગત ધ્યાન આપવામાં આવે છે. જો કોઈ વિદ્યાર્થી ભણવામાં નબળો લાગે તો તરત જ તેની જરૂરિયાતો પર ધ્યાન આપી યોગ્ય આયોજન કરવામાં આવે છે.
૧૩. ફિનલેન્ડ દેશના શાસકો જાણે છે કે આજના સ્પર્ધાત્મક માહોલમાં આગળ રહેવા માટે શિક્ષણ એક જ એવું સાધન છે જેના વડે સફળતા હાંસલ કરી શકાય. આર્થિક વિકાસ માટે શિક્ષણ ઉત્તમ હોવું જરૂરી છે. મનુષ્યના ઉત્તમ શિક્ષણ માટે કરેલું પૈસાનું રોકાણ જ ઉત્તમ રોકાણ સાબિત થાય છે. તથા સરકાર શિક્ષણ માટે બની શકે તેટલું વધારે બજેટ ફાળવે છે, અને ખાસ ધ્યાન રાખે છે કે દરેક વિદ્યાર્થીને મફત શિક્ષણ, ભોજન, પાઠ્યપુસ્તકો, બસ, ટ્રેન-મુસાફરી, નવાં સાધનો, સગવડો, મળી રહે. અભ્યાસ અંગે પૂરતી ચર્ચા માટે અવકાશ મળી રહે.
૧૪. દરેક શાળા સ્વચ્છ રાખવામાં આવે છે.

૧૫. ગમે તેટલી ઠંડી હોય છતાં મેદાની રમતો કે બહારની પ્રવૃત્તિ કરવા પર ભાર મૂકવામાં આવે છે.

૧૬. વાયનને ખૂબ જ પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. દૂનિયાના બધા દેશો કરતાં ફિનલેન્ડ દેશ બાળકો માટેનાં વધારે પુસ્તકો છાપીને બહાર પાડે છે.

૧૭. નાનાં બાળકોને ગણિત કરતાં બીજા વિષયો જેવા કે પ્રાણીઓ, જીવનચક્ર, વસ્તુઓ, પ્રકૃતિ પર ભાર મૂકીને શીખવવામાં આવે છે. તેઓને કેમ શીખવું તે શીખવવામાં આવે છે.

૧૮. ઉત્તમ ગુણવત્તાવાળું શિક્ષણ બાળકોને રમત દ્વારા આપવાની બાબતને અગત્યની માનવામાં આવે છે.

૧૯. દેશમાં શાળાઓનાં મકાનો એવી જગ્યાએ બનાવવામાં આવ્યાં છે કે દરેક બાળક પોતાના ઘરની નજીકની શાળામાં ચાલીને જઈ શકે. કોઈ દૂરના ગામડામાં શાળા ન હોય તો બાળકોને મફત બસ સેવા પૂરી પાડવામાં આવે છે.

ભારત દેશમાં ઋગ્વેદમાં જણાવેલ છે કે 'દરેક દિશાએથી શુભ અને સુંદર વિચાર પ્રાપ્ત થાઓ' તો સમગ્ર વિશ્વના કોઈ પણ દેશની સારી વ્યવસ્થાને શું આપણે પણ અપનાવીને ભારતને વધારે ઉજ્જવળ ન બનાવી શકીએ?

- અશ્વિનભાઈ પટેલ (કોડિયું, માર્ચ ૨૦૧૬માંથી સાભાર)

યાતુર્માસનો સાચો અર્થ તમારે જાણવો છે ?

સંસારીજનો અત્યંત ભોળા ભાવે કહે છે કે સંન્યાસ (વૈરાગ્ય) નો પંથ અતિ કષ્ટમય છે એટલે તો એ માર્ગે જવાની હિંમત બહુ ઓછા લોકો કરી શકે છે. સંન્યાસીઓ અત્યંત દ્રઢ ભાવે કહે છે કે સંસારનો માર્ગ અતિ કષ્ટપૂર્ણ છે એટલે તો અમે એને છોડીને સંન્યાસના માર્ગે ચાલી નીકળ્યા છીએ. સંસારીજનોને ઉઘાડ પગે વિહાર કરવા, કેશલોચ કરવા, ઓછામાં ઓછી જરૂરિયાતોવાળું સાદગીભર્યું જીવન જીવવું, એક જ વેશ ધારણ કરવો વગેરેમાં કષ્ટ દેખાય છે. સંન્યાસીઓને સ્વાર્થથી બદબદતી આ દૂનિયામાં સંબંધો ટકાવી રાખવા, વિશ્વસનીયતા અકબંધ રાખવી, સ્પર્ધાના યુગમાં રોજરોટી માટે સંઘર્ષ કરવો, સંતાનોની અને પરિવારની જવાબદારીઓનું વહન કરવું, અસંખ્ય પ્રકારનાં કર્તવ્યો નિભાવવાં વગેરે કષ્ટપ્રદ લાગે છે.

તો શું સંસાર અને સંન્યાસ બન્ને કષ્ટદાયક છે ?

ના, ના અને ના.

માણસના ભીતરમાંથી પ્રસન્નતા ન પ્રગટી હોય તો તેને બધું કષ્ટપૂર્વ લાગશે. જે માણસને પોતાના ભીતરમાંથી

પ્રસન્નતા મળી જાય છે તેનું સંસાર કશું બગાડી શકતો નથી અને સંન્યાસની તેને કશી ગરજ રહેતી નથી.

જ્યાં સુધી ભીતરની પ્રસન્નતાની ભાળ નથી મળતી ત્યાં સુધી માત્ર ભટકવાનું જ ચાલે છે. કોઈ સંસાર છોડે છે, કોઈ સંન્યાસમાંથી સંસારમાં પાછું ફરે છે, કોઈ સંન્યાસ અવસ્થાનો દેખાવ જાળવી રાખીને ખાનગીમાં સવાયો સંસારી બની રહે છે તો કોઈ વળી આત્મહત્યા કરીને આ દૂનિયા છોડી દે છે. આ બધી ભટકવાની પ્રવૃત્તિ છે. મૂળમાં તેને સુખ-શાંતિ, પ્રસન્નતા જ જોઈએ છે. એ નથી મળતાં એટલે અહીં-તહીં ભટક્યા કરે છે. વેશ બદલે છે, ઝંડેસ બદલે છે. જાતજાતના ઉધામા કરે છે.

પરંતુ એક વખત પ્રસન્નતાનું પાકું સરનામું પ્રાપ્ત થઈ જાય તો પછી તેનું ભટકવાનું બંધ થઈ જાય. પછી પાપ અને પુણ્ય ખરી પડે. પછી જ્ઞાન અને અજ્ઞાન ખતમ થઈ જાય. પછી કોઈ ગુરુ ન હોય, કોઈ શિષ્ય ન હોય. તમામ સંબંધો વિલીન થઈ જાય. પછી મોક્ષ અને વૈકુંઠ માટે કોઈ ઉદ્યમ ન કરવાનો રહે, એ તો સામે ચાલીને આવી મળે. જ્યાં સુધી ભીતરની પ્રસન્નતા સાથે ભેટો નહીં થાય ત્યાં સુધી સંસાર પણ કષ્ટમય પાપથી ભરેલો લાગશે અને વૈરાગ્ય પણ કષ્ટમય અને ભાગેડૂ વૃત્તિનો લાગશે.

તમે માર્ક કર્યું જ હશે કે સંસારીજનો સાધુ-સંન્યાસીઓ પાસે જાય છે; એવી શ્રદ્ધાથી કે તેમને પ્રસન્નતા મળી ગઈ છે અને તે અમને પણ સાચો રાહ બતાવશે. એ જ રીતે સંન્યાસીઓ પણ દરરોજ સંસારીઓનાં ટોળા ભેગા કરીને ઉપદેશ આપવાના પ્રયોગો કરતા રહે છે; એવા પ્રાયશ્ચિત સાથે કે અમે સંસાર છોડીને ભૂલ કરી છે. મનમાં પ્રસન્નતા ન હોય તો વૈરાગ્ય પણ વ્યર્થ છે. તમે સંસારને બરાબર પકડી રાખજો. નિખાલસ અને નિજાનંદી સંન્યાસી કોઈને કદી સંસાર છોડાવતો નથી. તેને ખબર છે કે સંસાર છોડવાની કશી જ જરૂર નથી, વૃત્તિઓ બદલવાની જ જરૂર છે. વૈરાગ્ય લીધા પછી વૃત્તિઓ બદલાઈ જવાની કશી ગૌરંટી ખરી ?

માણસને એકલા પડી જવાનો ભય પજવે છે. એટલે એ સ્વજનો-મિત્રો વગેરેના સમૂહ સાથે રહે છે કાં તો પછી શિષ્યો અને ભક્તોનાં ટોળા ઊભાં કરતો રહે છે. હકીકતમાં દુઃખનું મૂળ કોઈને જડ્યું નથી. દુઃખનું મૂળ તો એકમાત્ર સુખનું અજ્ઞાન છે, પ્રસન્નતાનો અભાવ છે.

યાતુર્માસ માત્ર સાધુઓ માટે જ હોય એવું થોડું છે ? યાતુર્માસ તો પ્રત્યેક પ્રબુદ્ધ વ્યક્તિ માટે છે. ઢોરને અને ગમારને યાતુર્માસ સાથે વળી શી લેવાદેવા ? યાતુર્માસ એટલે ભીતરની પ્રસન્નતામાં તરવું. યાતુર્માસ એટલે સ્વયંને પ્રાપ્ત કરવાની સાધના કરવી. મોક્ષ અને વૈકુંઠ જો બહાર

ક્યાંક હોત તો લોકોનાં ઘાડેઘોડા ત્યાં ધસી ગયાં હોત. જેવી રીતે તીર્થધામમાં ભોળા લોકો ઊમટી પડે છે એમ જ. મોક્ષ અને વૈકુંઠ આપણા ભીતરમાં જ છે એવી પ્રતીતિ સાથે આત્મરમણતા કરવી એ જ સાચો ચાતુર્માસ છે.

ભીતરની પ્રસન્નતા કોઈ પ્રત-તપ દ્વારા ન મળે ભીતરની પ્રસન્નતા કોઈ ગુરુ ન અપાવી શકે. એ માટે વ્યક્તિએ પોતાની વૃત્તિઓનું પરિમાર્જન (શુદ્ધીકરણ) કરવું પડે. વૃત્તિઓ પરિશુદ્ધ થઈ જાય પછી વ્યક્તિ સંસારમાં રહે કે સંન્યાસમાં, કશો ફરક નથી પડતો. પછી તો માત્ર અને માત્ર ભીતરની પ્રસન્નતાનો આહ્લાદ જ રહે છે. જગતમાં કશું કષ્ટદાયક રહેતું નથી. પ્રસન્નતા સ્વયં ઉદ્ઘોષ કરી રહે છે - નો પ્રોબ્લેમ.

- રોહિત શાહ, મિડ-ડે, પ્રેષક: નેણશી વીરા

મારે જરૂર હતી ત્યારે તું ક્યાં હતો?

એક પ્રેમીયુગલની વાત છે. છોકરી કેરિયર ઓરિયન્ટેડ હતી. પ્રેમ છે એ બરોબર છે, પણ બીજી પણ પ્રાયોરિટીઝ છે. ઘણા લોકો એવું માનતા હોય છે કે પ્રેમ એ તો ફુરસદમાં કરવાનું જ કામ છે. પ્રેમ માટે ફુરસદ નહીં, ફીલિંગ જરૂરી છે. છોકરાને દરેક નાની-મોટી વાતમાં એની હાજરી ખપતી. એ ન હોય ત્યારે એ મન મનાવી લેતો. જો કે ધીમે ધીમે એ બંને વચ્ચે ડિસ્ટન્સ વધતું ગયું છોકરાએ સ્વીકારી લીધું કે એ નહીં આવે. એની ફુરસદ અને એની ઈચ્છાએ જ આવશે. સંબંધોની માવજત ન કરીએ તો સંબંધ પણ ઉતરડાતો રહે છે, તેમાં પણ ઉઝરડા પડતા રહે છે. એક વખત એવું થયું કે, છોકરીને તેના જોબમાં સેટબેક આવ્યો. બહુ એકલું ફીલ થતું હતું. ઘરમાં એકલી ડિસ્ટર્બ હતી. અચાનક ડોરબેલ રણક્યો. દરવાજો ખોલ્યો તો સામે એનો પ્રેમી ઉભો હતો. પ્રેમિકાને સાડું લાગ્યું. જો કે, તેણે કહ્યું કે, મને અપેક્ષા ન હતી કે તું આવીશ. મને તારી જરૂર હતી, પણ હું તને બોલાવી ન શકી. કદાચ હિંમત ન થઈ. પ્રેમીએ કહ્યું, ફર્ગેટ ઈટ. આઈ એમ હીયર ફોર યુ. હું નથી ઈચ્છતો કે તને એવું થાય કે, મારે જરૂર હતી ત્યારે તું ક્યાં હતો? મને ઘણી વાર એવું થયું છે કે મારે તારી જરૂર હતી ત્યારે તું ક્યાં હતી? મને બહુ પીડા પણ થતી હતી. મેં જે પીડા અનુભવી છે એવી પીડા મારે તને આપવી નથી. મને તો બસ એટલું જ ફીલ થયું કે તને અત્યારે મારી જરૂર છે. નાવ ચીયરઅપ, હવે સમ ફન. ફર્ગેટ એવરીથિંગ એન્ડ જસ્ટ રિલેક્ષ.

જીંદગીમાં ઘણી વખત એવો સમય પણ આવે છે જ્યારે આપણે પ્રાયોરિટી પસંદ કરવી પડે છે. બે કે તેથી વધુ રસ્તા હોય ત્યારે કઈ તરફ જવું એ નક્કી કરવું અઘરું બની

જાય છે. એવા સમયે શું અપનાવવું અને શું છોડવું એના ઉપરથી આપણી વ્યક્તિ તરફની આપણી આત્મીયતા નક્કી થતી હોય છે. હમણાંની જ એક સાવ સાચી ઘટના છે. ઓફીસમાં એક દાયકા કરતાં પણ વધારે સમયથી અને બહુ જ સારી રીતે કામ કરતી એક યુવતીએ આવીને એના બોસને કહ્યું, એ રાજીનામું આપે છે. બોસે કહ્યું કે, કેમ બીજી કોઈ સારી ઓફર છે? એની આંખો ભીની થઈ ગઈ. તેણે કહ્યું, ના કોઈ ઓફર નથી. મને મારું કામ, આ કંપની, મારી સાથે કામ કરતાં લોકો ખુબ જ ગમે છે. રાજીનામું આપતાં જીવ પણ નથી ચાલતો, પણ થોડુંક મનોમંથન કરીને એવા નિર્ણય પર આવી છું કે, એને મારી જરૂર છે તો હું ત્યાં હોવી જોઈએ.

એણે માંડીને વાત કરી. આઠમાં ધોરણમાં ભણતો તેનો સન થોડા દિવસથી એવું કહેવા લાગ્યો હતો કે, હવે તું મારી સાથે રહે ને, મને તારી જરૂર છે. સ્કુલેથી પાછો આવું પછી બહુ એકલું લાગે છે. યુવતીએ વાત આગળ વધારી કે એ નાનો હતો ત્યારે તો દાદા-દાદી પાસે મૂકીને જતી, પણ એને હું જોઈએ છે. હમણાં બીમાર હતી એટલે રજા લેવી પડી હતી. એ વખતે તેણે કહ્યું કે, ભલે તું બીમાર પડી, મારી સાથે ઘરમાં તો છે. એ દિવસે જ મેં નક્કી કરી લીધું હતું કે હવે જોબ છોડી દઈશ. બસ, એટલે જ રાજીનામું આપું છું. મારા માટે ચોવીસ કલાક ઘરમાં રહેવું ખૂબ આકર્ષક હશે, પણ મને અત્યારે એટલી જ ખબર છે કે, મારા સનને મારી જરૂર છે. બોસે કહ્યું કે, રાજીનામું આપવાનું આટલું વાજબી કારણ મેં પહેલી વખત જોયું.

- લેખક: કૃષ્ણકાંત ઉનડકટ, સૌ. જાદવજી કાનજી વોરા,

જાપાનની નારીનો રાષ્ટ્રપ્રેમ

જાપાનના એક વેપારીએ ભારતથી વેપાર અર્થે આવેલા પોતાના વેપારી મિત્રને પરિવાર સાથે પોતાના ઘરે ભોજન માટે આવવા નોતરું આપ્યું.

ભોજનનો કાર્યક્રમ સાંજનો રાખવામાં આવ્યો હતો. ભારતીય વેપારી જાપાનના પરિવારથી પરિચિત હતા. એમને ઘેર બે-ત્રણ વાર આવી ચૂક્યો હતા. એ યુસ્ત શાકાહારી હોવાથી જાપાની પરિવારે પણ શાકાહારી ભોજન માણવાનું નક્કી કર્યું.

જાપાની ઢબથી બનાવેલ સ્વાદિષ્ટ વાનગીઓ શેઠને બહુ જ ભાવતી. ભોજન સમાપ્ત થયું ત્યારે શેઠ એહું છોડી ઊભા થયા. થોડીક ઔપચારિક વાતો કરીને શેઠ તો ત્યાંથી વિદાય થયા. પરિવારમાંથી કોઈને પણ શેઠે પ્લેટમાં છાંડેલી ભોજનસામગ્રીનો ખ્યાલ ન રહ્યો.

સાંજે ઘરકામ કરતી બાઈએ જાપાની વેપારીની પત્ની પાસે આવી મૌખિક નોટિસ આપતાં કહ્યું કે, “બાઈસાહેબ, આવતી કાલથી આપ બીજી કામવાળી શોધી લેજો. મારાથી હવે આ ઘરમાં કામ નહીં થાય. અહીં નોકરી કરું તો એ રાષ્ટ્રદ્રોહમાં સહકાર આપ્યો ગણાય.”

‘તને કોણે કહ્યું કે, ઘરમાં અનાજનો બગાડ થઈ રહ્યો છે?’ ‘આપ મારી સાથે ચાલો. સાંજના ભોજન વખતે એક પ્લેટમાં તે છાંડેલું અન્ન છે.’ જાપાની ગૃહિણીના મનમાં વીજળીનો ઝબકારો થયો. પૂરી વાત એના ખ્યાલમાં આવી ગઈ. કામવાળીને સમજાવતાં એ બોલી: ‘બહેન, આજે અમારી સાથે જમવામાં ભારતીય મહેમાન હતા. એમને આપણા દેશના આ કડક નિયમની, આ ચુસ્ત શિસ્તની બિલકુલ ખબર નથી. આ અપરાધ બિલકુલ અજાણતાં થઈ ગયો છે. તમે એમને દરગુજર કરો.’ સાચી પરિસ્થિતિની જાણ થતાં એ કામવાળી બાઈએ છૂટા થવા આપેલી મૌખિક નોટિસ પાછી ખેંચી લીધી.

જાપાન ગયેલા એ ભારતીય વેપારીને આ બનાવની ખબર પોતાના બીજા જાપાની મિત્ર મારફતે મળી. આ વાતની ખબર પડતાં એમને ભારોભાર લજજા આવી. પોતાના એ જાપાની યજમાનને ક્ષમાપત્ર લખતાં એમણે ભારપૂર્વક જણાવ્યું, ‘ભાઈ, જે દેશમાં એક સામાન્ય નોકરડીના મનમાં રાષ્ટ્રીય દુર્વ્યય માટે આટલી બધી ઊંડી વ્યથા ભરેલી હોય એ દેશ ખરેખર મહાન છે. મારા એ અપરાધ બદલ ક્ષમા યાચું છું. જમ્યા પછી આવી ભોજન છાંડવાની કુટેવ મેં સંદેહ ત્યજી દીધી છે.’

-સૌ.અખંડ આનંદ

જેલમાં જળમંદિર

કેદીઓ એટલે ગુનાહિત માનસ ધરાવતા લોકો. એમની પાસે સમાજ શું અપેક્ષા રાખી શકે? જો કે ગુજરાતની ખાસ જેલ એવી કચ્છની પાલારા જેલમાં કેદીઓ બધું જ અનપેક્ષિત કરે છે. જેલમાં જ ખેતી, બાગાયતી કામ, ફિનાઈલ, સાબુ બનાવવાની જેવી અનેકવિધ કામગીરી, સાથે પુસ્તકાલય અને વાંચનની પણ વ્યવસ્થા છે. હવે અહીં એક વિશાળ જળમંદિરનો ઉમેરો થતાં કેદીઓના કર્મયોગમાં એક વધુ છોગું લાગી ગયું છે.

જેલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ વીરભદ્રસિંહ ગોહિલ ખુદ એવા કર્મયોગી છે કે એમણે જ છેલ્લા કેટલાંક વર્ષોથી કેદીઓને એમની રસરુચિ પ્રમાણે કેળવ્યા છે. જેલમાં ગૌશાળા હોવા ઉપરાંત અહીં એક ભાગમાં કેદીઓ ખેતી પણ કરે છે. જો કે અહીં પાણીની સતત તાણ છે ત્યારે આ કાર્યમાં

સહભાગી થવાનું બીડું કચ્છી વિશા ઓસવાળ જેન મહાજને ઉપાડી લીધું છે.

સંસ્થાના ટ્રસ્ટી અને જળમંદિર પ્રોજેક્ટના કન્વીનર લાલભાઈ રાંભિયા ચિત્રલેખાને માહિતી આપતાં કહે છે કે કચ્છના અન્ય ભાગોની જેમ અહીં પણ ૬૭૦૦ ટીડીએસ ધરાવતું પાણી મળે છે. એમ છતાં અહીં જો વરસાદનું સંગ્રહાયેલું શુદ્ધ પાણી કાયમ મળે તો વધુ સારી ખેતી થઈ શકે. આ વિચારને અમલમાં મૂકવા સંસ્થાએ વીરભદ્રસિંહ ગોહિલનો સાથ લઈ અહીં પદ એકરની જે બંજરભૂમિ છે એને નંદનવન બનાવવા વિશાળ તળાવ રૂપે જળમંદિર તૈયાર કર્યું.

- સૌ. ચિત્રલેખા

સૌથી મોટા દરિયાકિનારાની સફાઈ કરી

આ મારી ધરતી છે, આ મારું શહેર છે, આ મારો સમુદ્ર છે, આ મારું પર્યાવરણ છે અને તેને બચાવવું એ મારો અધિકાર છે. બસ આ વિચારો સાથે જ એક વ્યક્તિ મુંબઈના સમુદ્રની સફાઈ કરવામાં વ્યસ્ત થઈ ગયો અને ૪૩૦૦ ટન કચરો એકઠો કરી લીધો. કોઈ પ્રેરણા નહોતી બસ મનનો એક અવાજ આવ્યો હતો કે સફાઈ કરવી છે.

આ વ્યક્તિ વ્યવસાયે વકીલ અફરોજ શાહ છે. તે જણાવે છે કે તેમણે ઓક્ટોબર ૨૦૧૫થી તેની શરૂઆત કરી હતી. પહેલા દિવસે તેમણે તેમના મિત્રો સાથે પાંચ થેલા પ્લાસ્ટિક સમુદ્રની આજુબાજુથી કાઢ્યું હતું. તે વધીને ૪૩૦૦ ટન સુધી પહોંચી ગયું છે. દર શનિવાર અને રવિવાર જ્યારે લોકો પરિવાર સાથે રજાઓ ઉજવે છે ત્યારે અફરોજ મુંબઈના વર્સોવા સમુદ્ર કિનારે હોય છે, એ પણ સફાઈ કરવા માટે, તે માછીમારો અને ગંદી વસતીઓમાં જઈને કિનારાને ગંદો ન કરવા માટે લોકો સમક્ષ જાગૃતિ અભિયાન પણ ચલાવે છે. કાયદાના જાણકાર શાહ કહે છે કે કાયદો એટલો કડક નથી કે લોકો પાસે ફરજિયાત સફાઈ કરાવે અથવા પ્રેરિત કરી શકે. એવું કરતા તેમણે ક્લીન વર્સોવા અભિયાનની શરૂઆત કરી. એક સમય હતો જ્યારે દર રવિવારે વર્સોવાની આજુબાજુ વસતા લોકોનો દરવાજો ખટખટાવતા હતા. માછીમારોને આગ્રહ કરતા કે તે પણ સફાઈમાં મદદ કરે. આમ કરતા કરતા સ્થિતિ એવી બની કે દુનિયાના સૌથી મોટા કિનારાઓમાંથી એક ગણાતા વર્સોવાનો તેમણે સંપૂર્ણપણે સાફ કરી દીધો. આ કારણે જ તેમને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર તરફથી પુરસ્કાર પણ મળ્યો છે. આ સમુદ્રકિનારો લગભગ અઢી કિમી લાંબો છે. અફરોજ સાથે તેમના ૮૪ વર્ષીય પાડોશી હરબંસ માથુર પણ હતા. જે હવે આ દુનિયામાં નથી.

અનુસંધાન પાના નં.૧૬ પરથી ચાલુ...

પર ભરોસો છે. કદાચ તેણે ભૂલથી મને વધુ પડતી ગૉરન્ટી આપી હોય. તમે પ્રામાણિક વેપારી તરીકે વધુ કામિયાબ થાઓ એવી શુભેચ્છાઓ.'

શોરૂમનો માલિક એ પત્ર વાંચીને ગદગદ થઈ ગયો. તેણે એ જ રાત્રે પોતાના સેલ્સમેન દ્વારા વધુ કીમતી એક નવી સાડી મોકલી આપી, સાથે દિલગીરીના થોડાક શબ્દો પણ. ગુસ્સો કદી ચમત્કાર ન કરી શકે, નમ્રતા જ ચમત્કાર કરી શકે. કોઈ નફ્ફટ માણસની સામે નફ્ફટ થવાનું સરળ છે ખરું, પણ નફ્ફટ માણસની સામે પણ સજ્જન બની રહેવાનું અશક્ય તો નથી જ ને! ગુસ્સે થઈને આપણે આપણી એનર્જી વેસ્ટ કરીએ છીએ, આપણું બ્લડપ્રેશર વધારીએ છીએ અને એટલું કર્યા પછીયે પોઝિટિવ રિઝલ્ટની ગૉરન્ટી તો નથી જ મળતી. કોઈ પણ વ્યક્તિને પોતાની એપ્રીસિએશન થાય એ ગમતું જ હોય છે. પોતે ખરાબ અને ખોટા હોવા છતાં ટીકા સાંભળવાની તૈયારી કદી નથી હોતી. કદર કરવામાં કરકસર કરવાની જરૂર નથી. કદર કરીને આપણે કેટલાક ચમત્કારો કરી શકીએ છીએ.

દરેક વખતે ચમત્કાર કરવા કુદરત પોતે આપણી સમક્ષ હાજર થતી નથી. કેટલાક ચમત્કાર તો માણસ દ્વારા જ કરાવે છે. ચમત્કાર કરવાનું આ સિમ્પલ લોજિક માફક આવી જાય તો આવેશની ક્ષણે પણ આપણે આત્મવિશ્વાસથી કહી શકીશું: નો પ્રોબ્લેમ!

- (ઈન્ટરનેટ પરથી)

વાચકોના પત્રમાંથી

જય ગૌ માતા,
જુલાઈ ગોરક્ષા પાત્ર વાંચીને મન પ્રસન્ન થઈ ગયું.
જીવનના અમુલ્ય બોધ પાઠ, આવી રીતે મળતા રહે તો
નેયા પાર!
ખૂબ ખૂબ અભિનંદન અને શુભેચ્છા!

- રાહુલ શેઠિયા, મુંબઈ

○ ○ ○

શ્રી રમેશભાઈ,
જુલાઈ મહિનાના ગોરક્ષાપાત્રમાં “જર્સી ગાય” વિશે જે લેખ પ્રગટ થયો છે, તેને જેટલા સંબંધિત પ્રધાનો છે, તેમને મોકલવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને પ્રધાનમંત્રી, પર્યાવરણ મંત્રી અને ડેયરી ડિપાર્ટમેન્ટના મંત્રી. તેમને કદાચ આટલી વિસ્તારપૂર્વક આ જાણકારી ન પણ હોય આપણી શ્રેષ્ઠ ગો-નસલની નિકાસ કરવી અને સ્વાસ્થ્ય માટે અહિતકારી એવી જર્સી ગાયોની આયાત કરવી એ વાત મારા હૃદયમાં એક શૂળ ની જેમ ખૂંચે છે. -લિ. રેખા સંતાણી, વાયા ઈ-મેઈલ

દેશી ગાયનું દૂધ પીવો, નીરોગી જીવન જીવો

આ લખનારની શારિરિક ઉંમર ૮૮ વર્ષની ચાલે છે. છેલ્લા ૩૩ માસથી આ શરીરને ખોરાકમાં કેવળ ગાય માતાનું દૂધ જ આપુ છું. અનાજ, ફુટ બંધ છે. આ ગાય માતાના દૂધના સેવનથી મારા પગના ઘુંટણનો દુખાવો મટી ગયો. આંખે મોતીયા જતા રહ્યા. શરીરમાં કોઈ તકલીફ નથી.- બંસીલાલ ત્રીકમલાલ પટેલ, મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી, કાવિઠા ગોશાળા, મો.૯૩૭૪૧૬૨૭૬૬.

સૌની આંખો ભીની હોય

એંશી હમણાં પૂરાં કર્યા, એક્યાશીમું ચાલે છે,
ત્યારે, તનની તંદુરસ્તી છે અને મન મગનમાં મ્હાલે છે.

તમે કહેશો રાઝ શું છે? અમને પણ બતલાવી દો,
નેગેટિવને દફન કરી, પોઝિટિવ અપનાવી લો.

ફ્લાણું-ઢીંકણું ભાવતું નથી, અન્ન અનાદર કરશો નહીં,
ભાવતાંનું પણ નિયમન કરો, એનો અતિરેક કરશો નહીં.

આંટીઘૂંટીવાળી કસરત નહીં, ચાલવાનું નિયમિત રાખો,
કોઈની અવગણના કરશો નહીં, ભાઈચારાનો સ્વાદ ચાખો.

હાસ્ય જેવું કોઈ ટોનિક નથી, હસતા રહો-હસાવતા રહો,
નાના-મોટાનું માન રાખી, ખળ-ખળ સૌના હૈયે વહો.

સદીએ પહોંચવા ‘કોડી’ રહી, નથી કરવી કોઈ શીર ફોડી,
શીખામણ રૂપે કહેતો નથી, વિનંતી કરું છું કર જોડી.

જીવન એવું જીવી જવું છે, ના કોઈ પ્રકારનું વળગણ હોય,
દુનિયા છોડીને જાઉં ત્યારે, સૌની આંખો ભીની હોય.

- ચન્દ્ર શાહ

લવાજમ મળેલ છે.

૧. દીપીકા દીલીપ મોદી - ખાર, મુંબઈ	૩૦૦/-
૨. દિવ્યકાંત દવે - અમદાવાદ	૧૦૦/-
૩. કુમુદ ગાંધી - માટુંગા, મુંબઈ	૫૦૦/-

નોંધ: આપનું લવાજમ રમેશ એસ. દોશી,
બેંક ઓફ ઈંડીયા, મલાડ, મુંબઈ બ્રાંચ, ખાતા નંબર
003110100021366 માં ભરવા વિનંતી.

Bank Code : IFSC BKID 0000031

આ અંકનું સ્પોન્સરશીપ-સૌજન્ય
ગૌવિજ્ઞાન ભારતી તરફથી મળેલ છે.
જેની હર્ષ તથા આભારની લાગણી સાથે
ત્રણ સ્વીકાર કરીએ છીએ.

ચમત્કાર તો તમે પણ કરી જ શકો છો...!

એક માણસ બેન્કમાં ગયો. પોતાના અકાઉન્ટમાંથી થોડીક રકમ ઉપાડવા માટે સેલ્ફનો ચેક લઈને તે કાઉન્ટર પાસે ઊભો રહ્યો.

એ વખતે કૅશિયર થોડે દૂર સ્ટાફના બીજા મિત્રો સાથે ટોળટપ્પાં કરવામાં બિઝી હતો. પંદર-વીસ મિનિટ સુધી પેલો માણસ રાહ જોતો રહ્યો. તે મનમાં અકળાઈ રહ્યો હતો: કૅશિયર કેવો બિનજવાબદાર છે! દૂરથી તેને કાઉન્ટર પાસે ઊભેલો આ માણસ દેખાતો હતો છતાં તેને કશી પરવા નહોતી. ડ્યૂટી-અવર્સ દરમ્યાન સ્ટાફમિત્રો સાથે ગપ્પાં મારીને ક્લાયન્ટને હેરાન કરે એ નિયમવિરુદ્ધ હતું.

પેલા માણસનો રોષ વધતો જતો હોવા છતાં તે ખામોશ રહ્યો. તેણે વિચારી લીધું કે આ કૅશિયરને અવશ્ય પાઠ ભણાવવો પડશે. એ દિવસે પૈસા લઈને તે કશું જ બોલ્યા વગર ઘરે પાછો આવ્યો. પછી તેણે કૅશિયરના નામે બેન્કના સરનામે એક સાદો પત્ર લખ્યો. એ પત્રમાં કોઈ પણ પ્રકારનો રોષ ન આવી જાય એની તેણે ચીવટ રાખી.

તેણે માત્ર એટલું જ લખ્યું હતું. ‘ગઈ કાલે હું મારા સેવિંગ્સ અકાઉન્ટમાંથી રકમ ઉપાડવા બેન્કમાં આવ્યો ત્યારે તમે તમારા સ્ટાફમિત્રો સાથે કશીક અગત્યની ચર્ચામાં મગ્ન હતા, છતાં મને માત્ર પચ્ચીસ મિનિટમાં જ રકમ મળી ગઈ. બીજી કોઈ બેન્કમાં મારે આ કામ કરાવવાનું હોત તો ત્યાંના કૅશિયરની બેફિકરાઈ અને બિનજવાબદારપણાને કારણે મારે ઘણો વધારે સમય કદાચ રાહ જોવી પડી હોત. તમે ચર્ચા અધૂરી મૂકીને આવ્યા અને મને રકમ આપી એમાં તમારી નિષ્ઠા અને સદ્ભાવ મને દેખાયાં. હું તમારો આભાર માનું છું અને તમારી ફરજનિષ્ઠાને બિરદાવું છું.’

પોતાનું નામ, અકાઉન્ટ નંબર વગેરે લખ્યાં, પછી પત્ર પોસ્ટ દ્વારા મોકલી આપ્યો.

એકાદ અઠવાડિયા પછી આ માણસ બેન્કમાં ગયો ત્યારે પેલો કૅશિયર ખૂબ ગળગળો થઈને તેને ભેટી પડ્યો, પોતાની બેદરકારી માટે માફી માગી અને ફરીથી કોઈની સાથે એવી બિહેવિયર નહિ કરવાની ખાતરી ઉચ્ચારી.

ગુસ્સે થઈને ગાળો બોલી શકાય, તેનું ઈન્સલ્ટ કરી શકાય, તેને નિયમો અને કાનૂન વિશે મોટા અવાજે વાત કરીને ઉતારી પાડી શકાય, થોડીક વાર માટે પોતાનો રૂઆબ બતાવી શકાય; પણ આ બધું કર્યા પછીયે કૅશિયરને સુધારી શકાયો ન હોત કદાચ તે વધુ બેફામ અને બેદરકાર એટલે કે નફરત થઈ ગયો હોત. પણ આ સફળ ઉપાય હતો.

આવી જ એક બીજી ઘટના છે. એક મેડમ સાડીઓના મોટા શોરૂમમાંથી એક મોંઘી સાડી લાવ્યાં, પરંતુ પહેલ જ વખત ધોયા પછી એ સાડી બગડી ગઈ. વેપારીએ આપેલી ગૉરન્ટી ખોટી પડી. એ મેડમ પોતાના ડ્રાઈવર સાથે શોરૂમના માલિકને એક પત્ર મોકલ્યો: ‘તમારી દુકાનેથી મેં સાડી ખરીદી હતી. આ સાથે તેનું બિલ પરત મોકલું છું. તમારા શોરૂમના સેલ્સમેનને ગેરન્ટી આપી હતી છતાં સાડી બગડી ગઈ છે, પરંતુ બિલ મારી પાસે હોય ત્યાં સુધી મને છેતરાઈ ગયાની ફીલિંગ ડંખ્યા કરે અને બીજું કોઈ જુએ તો તમારા શોરૂમની પ્રતિષ્ઠાને કલંક લાગે. એક સાડી બગડવાથી મને તો બે-ત્રણ હજારનું જ નુકસાન થયું છે, પણ એટલા જ કારણે તમારા શોરૂમની પ્રતિષ્ઠા ઝંખવાય તો તમને મોટું નુકસાન થાય. મને હજીયે તમારા સેલ્સમેન - અનુસંધાન પાના નં.૧૫ પર

Post Registration No. MNW/277/2015-17
RNI No. MAHGuj/2002/9750
Posted at Liberty Garden, P.O.
on 5th or 6th of every month.

ગોરક્ષા પાત્ર વતી માલિક, મુદ્રક, પ્રકાશક અને સંપાદક
શ્રી રમેશ એસ. દોશી (નિમિત્ત માત્ર),
બી/૬૦૧, નંદનવન, નરસિંગ લેન, ડી.એસ. નગર,
મલાડ (પ.), મુંબઈ-૬૪. મો.નં.: ૭૫૦૬૭૫૦૨૫૧
Email: doshir65@gmail.com
સંપાદક મંડળ: શ્રી શાંતિલાલ ગડા, શ્રી મનોજ રાજગુરુ
Web: www.gorakshapatra.org.
મુદ્રણ સ્થળ: ગોગરી ઓફસેટ, વાગરી પાડા, એ.કે. રોડ,
અંધેરી (ઈ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૬૯.
પ્રેરક : સત્યુરુધોની પ્રેરણા અને આશીષ.

“Licence to Post Without Pre Payment”
WPP-Lic. No. MR/Tech/WPP-330/NW/2017

ગોરક્ષા પાત્ર
ગાય બૈલ બચેંગે
દેશ બચેગા

To,